

ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ

ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

περιοδικό έρευνας και λόγου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΟΛΤΣΙΔΑΣ

2

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΙΟΝΙΔΗΣ: Το "Μακεδονικό Ζήτημα", η ιστορία των Γιουγκοσλάβων - Βουλγάρων και τα ευρήματα της Βεργίνας. * ΘΩΜΑΣ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ: Η ελεγεία του Δημητρίου Ρακτιβάν. * ΟΡΕΣΤΗΣ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ: Ναρκωτικά: Μια πρώτη προσέγγιση. * ΣΑΒΒΑΣ ΤΣΑΚΑΛΟΣ: Γνωριμία με τη βυζαντινή παράδοση: 1. Υμνολογία. * ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΟΛΤΣΙΔΑΣ: Οι Σαρακατσάνοι. * ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ: "Στον Ρόμπερτ Οπενχάιμερ". * ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΜΠΑΤΖΙΑΚΑΣ: "Στα παιδιά του Νέβα". * ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ: "Οι Λαζαίοι και η εποχή τους", ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΑΦΟΥΤΗΣ. ΧΡΗΣΤΟΣ ΕΞΑΡΧΟΣ.

ΒΕΡΟΙΑ - ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ 1991

ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ

ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

περιοδικό έρευνας και λόγου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΟΛΤΣΙΔΑΣ

Οι συνεργάτες:

ΧΙΟΝΙΔΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, Νομικός, δικηγόρος, συγγραφέας.

ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ ΘΩΜΑΣ, Φιλολόγος, καθηγητής μέσης εκπαίδευσης, συγγραφέας.

ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ ΟΡΕΣΤΗΣ, Γιατρός, συγγραφέας.

ΤΣΑΚΑΛΟΣ ΣΑΒΒΑΣ, Θεολόγος, ιερέας.

ΚΟΛΤΣΙΔΑΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, Φιλολόγος, καθηγητής μέσης εκπαίδευσης, συγγραφέας.

ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ, Ποιητής.

ΜΠΑΤΖΙΑΚΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, Νομικός, Εισαγγελέας Πρωτοδικών.

ΧΑΤΖΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, Συνταξιούχος γιατρός.

ΒΕΡΟΙΑ - ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ 1991

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

ΕΤΟΣ Α' — ΤΟΜΟΣ 1 — ΤΕΥΧΟΣ 2

"ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ" στο χώρο της κοινωνιολογίας, της φιλολογίας και της λογοτεχνίας — Περιοδικό έρευνας και λόγου. Υπεύθυνος έκδοσης και σύνταξης: ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΙΧ. ΚΟΛΤΣΙΔΑΣ (φιλόλογος, καθηγητής - συγγραφέας), Εδέσσης 11, 59 100 Βέροια (τηλ. 0331-62497). Copyright πρωτοδημοσιευμένων κειμένων: "Αναζητήσεις". Αρχιτεκτονική κειμένου, στοιχειοθεσία, σελιδοποίηση, εξώφυλλο, βιβλιοδεσία: Αντώνης Μιχ. Κολτσίδας. Το περιοδικό δεν έχει εμπορικό χαρακτήρα· αποτελεί ιδιωτική έκδοση και διακινείται από συνεργάτες και φίλους.

Γιώργος Χιονίδης

ΤΟ "ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ"
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΩΝ - ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ
ΚΑΙ ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΒΕΡΓΙΝΑΣ

Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΙΟΝΙΔΗΣ είναι ο ιστορικός της Βερούας, αφού καταξιώθηκε με το βασικό του σύγγραμμα "Ιστορία της Βερούας" που μπήκε στην ελληνική και ξένη βιβλιογραφία. Γεννήθηκε στη Ράχη Βερούας το 1934, είναι πτυχιούχος της Παντείου Σχολής και της Νομικής Σχολής. Δικηγορεύ στη Βέροια (όπου και διαμένει) από το 1961 (έχει προαχθεί στον Άρειο Πάγο), διατέλεσε Νομάρχης Πιερίας το 1974, βουλευτής (1974-1977), είναι μέλος σε εταιρείες του πνευματικού κόσμου της χώρας (Ιστορικών Σπουδών, του Νεώτερου Ελληνισμού, Μακεδονικών Σπουδών κ.ά.), σε σωματεία και επιτροπές και έλαβε μέρος σε διεθνή και πανελλήνια επιστημονικά συνέδρια με αντικείμενο, κυρίως, ιστορικό.

Ο Γιώργος Χιονίδης πάνω από τριάντα χρόνια εργάζεται και μοχθεί για την πολιτισμική ζωή της Βερούας, που χάρη σ' αυτόν απόκτησε "ταυτότητα" και προβολή, αφού αμέτρητα είναι τα πνευματικά του πονήματα που την υπηρετούν και την κάνουν γνωστή στον ευρύτερο επιστημονικό και κοινωνικό χώρο.

Το έργο του — πέρα από την αδιάλειπτη παρουσία του στον περιοδικό και καθημερινό τύπο της Βερούας και της Νάουσας και την έντονη παρουσία του στην κοινωνική ζωή με διαλέξεις και δραστηριότητες — είναι μεγάλο σε έκταση και βαθύ σε αξία και προσφορά. Πολλές είναι οι μελέτες του που κατά καιρούς δημοσιεύτηκαν σε περιοδικά και επιστημονικά έντυπα (είναι βασικός συνεργάτης στα "Μακεδονικά", τα "Ελληνικά", το "Μακεδονικό Ημερολόγιο", στη "Μακεδονική Ζωή", στη "Νιάουστα" — περιοδικό της Νάουσας κ.ά.), ενώ παρουσίασε αξιόλογα βιβλία που συμβάλλουν στα Ελληνικά Γράμματα με την επιστημονική μεθοδολογία και τη διεισδυτική ικανότητα: Μερικά απ' αυτά: "Ιστορία της Βερούας", Α', Βέροια, 1960, Β', Θεσσαλονίκη 1970, "Σύντομη ιστορία του Χριστιανισμού της Βερούας, Βέροια 1961, "Ο όσιος Αντώνιος ο νέος, εκ της Μακεδονικής Βερούας", Βέροια 1965, "Εμμανουήλ Ι. Ζάχος", Θεσσαλονίκη 1974, "Η εκστρατεία και η επανάστασις εις τον Όλυμπον κατά τα έτη 1821-1822", Θεσσαλονίκη 1975 κ.ά.

Το έργο του Γιώργου Χιονίδη, μαζί με πλήρη βιβλιογραφικό κατάλογο, θα παρουσιαστεί σε ειδικό αφιέρωμα σε προσεχές τεύχος των "ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΩΝ".

1. ΣΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ μας ορίζοντα αρχίζουν να εμφανίζονται σύννεφα και ο κίνδυνος να ξεσπάσουν προβλήματα αποκτά, δυστυχώς, πραγματικές διαστάσεις: τα Βαλκάνια αποτελούν, και πάλι, αληθινή πυριτιδαποθήκη.

Η Γιουγκοσλαβία αντιμετωπίζει σοβαρότατο πρόβλημα εθνικού, εμφύλιου πόλεμου και αυτοδιάλυσης σε περισσότερα κράτη ή, τουλάχιστο, προσκόλλησης, προσχώρησης και συνένωσης ενός τμήματός της στην Αυστρία και

της αυτονομίας της Δημοκρατίας των Σκοπίων.

Άλλωστε, μια ομοσπονδιακή δημοκρατία της συνεχίζει να ταλανίζεται από τα διασπαστικά κινήματα των αλβανόφωνων κατοίκων της, που κατόρθωσαν να θριαμβεύσουν στις βουλευτικές εκλογές, άσχετα από το γεγονός ότι οι επόμενες και δραματικές εξελίξεις που ακολούθησαν και τα πρωτοφανή κύματα φυγής των κατοίκων της ίδιας της Αλβανίας, αποτέλεσαν

ανασταλτικό παράγοντα για τη διασπαστική κίνηση της δραστήριας μειονότητας των αλβανόφωνων της Γιουγκοσλαβίας.

Από την άλλη μεριά η Βουλγαρία, που θεωρούνταν, άλλοτε, το πιο οργανωμένο κράτος του ανατολικού μπλοκ στα Βαλκάνια, αντιμετωπίζει κι αυτή σοβαρές καταστάσεις, καθώς εμφανίζει την εικόνα μιας προβληματικής χώρας που βλέπει την πείνα ως άμεση και ορατή πραγματικότητα, ενώ είχε και έχει και σήμερα σοβαρά προβλήματα με τους τουρκικής καταγωγής, γλώσσας και θρησκείας Μουσουλμάνους και (σε μικρότερο βαθμό) με τους Έλληνες Σαρακατσάνους που είναι εγκαταστημένοι εκεί.

Η Ρουμανία ψάχνεται επίσης καθώς η αποτίναξη ενός σκληρού και προσωποπαγούς καθεστώτος δεν έφερε την αναμενόμενη άνοιξή της.

Η Αλβανία παρουσιάζει εικόνα διάλυσης· αυτή "η χώρα των αετών", η οποία ήταν γνωστή, μέχρι τελευταία, περισσότερο για τον περίεργο, ορθόδοξο κομμουνιστικό δογματισμό της. Στα τελευταία όμως χρόνια αυξήθηκε το ενδιαφέρον των ασχολούμενων με την παγκόσμια λογοτεχνία με τα αξιόλογα βιβλία (κυρίως λογοτεχνικά) που έγραψε ο σημαντικός, όσο και αμφιλεγόμενος — για τη, μέχρι τα πρόσφατα χρόνια, στάση του απέναντι στο καθεστώς — σύγχρονος λογοτέχνης της Ισμαήλ Κανταρέ.

Σ' αυτόν τον κυκεώνα και στον κυκλώνα της αστάθειας, εντάσσεται και αντιπαρατάσσεται η Ελλάδα, δηλαδή το μόνο κράτος της βαλκανικής το οποίο ανήκει ανέκαθεν στο μπλοκ των χωρών της Δύσης και των αστικών καθεστώτων και, τελευταία, στην Ε.Ο.Κ.

Αυτό καθαυτό το γεγονός δε θα είχε ιδιαίτερη σημασία, αν δε συνέβαινε να επηρεάζεται το παρόν, αλλά και το μέλλον της χώρας μας από την πορεία των καταστάσεων που είδαμε.

Και, το σπουδαιότερο, είναι ότι δημιουργούνται τεχνητά ή αναζωπυρώνονται σκόπιμα προβλήματα των χωρών

αυτών σε σχέση με την Ελλάδα.

Μάλιστα, το περίεργο είναι ότι όλες αυτές οι χώρες, ενώ, από τη μια μεριά, επιζητούν την πολυποίκιλη βοήθεια του Κράτους μας, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τα οικονομικά και πολιτειακά προβλήματά τους (εξαιτίας της γειτονίας τους και του δεδομένου ότι η χώρα μας ανήκει στην Ε.Ο.Κ., της οποίας έχουν την ανάγκη και χρειάζονται τις καλές υπηρεσίες μας, ως Κράτους-μέλους, ως γέφυρας και μεσολαβήτριας) συγχρόνως εποφθαλμιούν την εθνική, εδαφική ακεραιότητά μας, θέτοντας θέματα μειονοτήτων, ανύπαρκτων ή συνήθων για όλες τις χώρες εκείνες που τυχαίνει να γειτονεύουν.

Αυτή είναι η αντιφατική, όσο και επικίνδυνη πραγματικότητα...

2. Ας δούμε τώρα την καθεμιά περίπτωση χωριστά και με συντομία:

Α' Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ. Αποτελεί τεχνητή ένωση έξι ξεχωριστών εδαφικών διαμερισμάτων τα οποία δεν ανήκαν πάντοτε στο ίδιο κράτος. Κάθε άλλο· ούτε η εθνολογική προέλευση ούτε η ιστορία, αλλά μήτε και η κουλτούρα των λαών τους ήταν ποτέ κοινές, ενώ, άλλωστε, και οι γλώσσες ή οι διάλεκτοί τους διέφεραν εντυπωσιακά. Τέλος υπήρχαν και υφίστανται ακόμη διαφορές και ως προς τις θρησκευτικές αντιλήψεις που κυριαρχούν.

Και, το σπουδαιότερο, ο πληθυσμός των ιδιαίτερων λαϊκών δημοκρατιών της Γιουγκοσλαβίας δεν είχε, έστω για μια χρονική στιγμή, ή δεν αποκτήσε ποτέ άρρηκτη και ενιαία εθνική συνείδηση, εκτός αν ισχυριστεί κανείς ότι συνέβη πράγματι αυτό όταν ο Τίτο συγκρούστηκε με το Στάλιν και αυτονομήθηκε, οπότε δόθηκε η εντύπωση κάποιας λαϊκής συσπείρωσης και δημιουργίας κοινής εθνικής συνείδησης. Η σχέση π.χ. μεταξύ των Σέρβων και των Κροατών ήταν ανέκαθεν γεμάτη προβλήματα και διενέξεις.

Πραγματικά, αν μελετήσει κανείς την ιστορία των φύλων και φυλών που κατοικούν στη σημερινή Γιουγκοσλα-

βία, θα διαπιστώσει αξιολημείωτες και πολυποίκιλες διαφοροποιήσεις ή και αντιθέσεις που αναιρούν τα απαραίτητα στοιχεία ενότητάς της, ως ενός λαού με κοινή εθνική συνείδηση.

Εξάλλου οι πολλές γλώσσες ή και οι εντελώς διαφορετικές διάλεκτοι καθιστούν δύσκολη μέχρι και αδύνατη ακόμα και τη συνεννόηση μεταξύ των πολιτών της μιας δημοκρατίας με τους Γιουγκοσλάβους της άλλης, αρκεί να σημειωθεί για παράδειγμα ότι στη δημοκρατία των Σκοπίων, της - δήθεν - Μακεδονίας, το 20% των κατοίκων της έχουν ως κύρια και εθνική γλώσσα τους την αλβανική. Ακόμα είναι γνωστό ότι στην περιοχή-επαρχία του (συνεχώς ανήσυχου) Κοσσουποεδίου οι κάτοικοι είναι αλβανόφωνοι σε ποσοστό 90%!

Και βέβαια, αυτοί οι αλβανόφωνοι κάτοικοι της λεγόμενης "Μακεδονίας" της Γιουγκοσλαβίας είναι και Μουσουλμάνοι στο θρήσκευμα, στον κανόνα τουλάχιστο, ενώ οι Γιουγκοσλάβοι της Κροατίας και Σλοβενίας είναι καθολικοί. Και όμως οι προπαγανδιστές των Σκοπίων υποστηρίζουν ανερυθρίαστα ότι υπάρχει μειονότητα "Μακεδόνων" στη χώρα μας, επειδή ελάχιστοι Έλληνες, σε 3-4 περιοχές, είναι δίγλωσσοι μεν αλλά ορθόδοξοι και με ελληνική εθνική συνείδηση εδώ και χιλιάδες χρόνια και προπαγανδίζουν για τη "Μακεδονία του Αιγαίου", για το "Μακεδονικό Έθνος" και για τη "μακεδονική γλώσσα".

Και όλα αυτά, ενώ ξέρουν καλά ότι Μακεδόνες, ως λαός ενός ιδιαίτερου κράτους, υπήρξαν μια φορά και μόνο και συγκεκριμένα από τον 8ο μέχρι και το 2ο αιώνα π.Χ., όταν όλοι αυτοί, οι Σλάβοι, δηλαδή οι πρόγονοί τους, κατοικούσαν στη μακρινή αρχική κοιτίδα τους, στις οροσειρές των Καρπαθίων.

Οι νότιοι Σλάβοι (δηλαδή οι πρόγονοι των σημερινών Γιουγκοσλάβων, και των "Ψευτομακεδόνων" της, όπως και των Βουλγάρων) εμφανίστηκαν στα Βαλκάνια για πρώτη φορά στις αρχές

του 6ου αιώνα ή, έστω, στα τέλη του 5ου αιώνα, αλλά μετά τη γέννηση του Χριστού, δηλαδή 13-14 αιώνες μετά το ελληνικό φύλο των Δωριέων Μακεδόνων.

Πώς είναι λοιπόν δυνατόν να παραλληλίζονται και πολύ περισσότερο να συνταυτίζονται εθνικά και χρονικά οι νομάδες και γεωργοί σλαβικής καταγωγής "Ψευτομακεδόνες" των Σκοπίων, οι μισθοφόροι των Αβάρων, οι "Σκλαβηνοί" των βυζαντινών, με τους Έλληνες Μακεδόνες, οι οποίοι ανάδειξαν, τόσους αιώνες νωρίτερα, τους δυο σπουδαιότερους (σε παγκόσμια κλίμακα) εκπροσώπους του ανθρώπινου γένους; Εννοώ τον Αριστοτέλη, ο οποίος αποτελεί το άκρο άωτο της τελειότητας και της μεγαλοσύνης του πνεύματος, και το Μεγάλο Αλέξανδρο, που είναι ο απaráμιλλος και ακαταμάχητος στρατηλάτης, αν όχι ο μεγαλύτερος εκπολιτιστής λαών.

Και λησμονούν ότι όταν στην Πέλλα ζούσε και δίδασκε τις τραγωδίες του ο θεϊκός Ευριπίδης, στιχουργούσε ο Αγάθων ή ζωγράφιζε ο περίφημος Ζεύξις (γεγονός που σημαίνει ότι η ελληνική γλώσσα, τα γράμματα και η τέχνη εύρισκαν στη Μακεδονία κατάλληλο έδαφος για να ανασπυχτούν και να διδαχτούν), οι πρόγονοί τους κυνηγούσαν ακόμα άγρια ζώα για να επιβιώσουν και καλλιεργούσαν, μονάχα, χωράφια και όχι το πνεύμα, τα γράμματα και τις τέχνες, πολλά χιλιόμετρα μακριά από τη σημερινή κατοικία τους.

Β' Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ. Οι κάτοικοι της έχουν ανάλογη προέλευση και ιστορία όντας απόγονοι των Πρωτοβουλγάρων.

Το αξιολημείωτο είναι ότι πρωτοδημιούργησαν και έθεσαν θέμα μειονότητας - δήθεν - βουλγαρικής προέλευσης μερικών Ελλήνων και μίλησαν για μια ενιαία (βουγγαρική) "Μακεδονία (της περιοχής) του Πιρίν".

Είναι πράγματι γνωστά όσα συνέβησαν στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα, στην τουρκοκρατούμενη ακόμα Μακεδονία, ιδιαίτερα στα πλαίσια του Μακεδονικού Α-

γώνα, οπότε ο ελληνισμός αντιμετώπισε και την εγκληματική δραστηριότητα των Βουλγάρων και βουλγαριζόντων κομιτατζήδων. Τότε έγινε και η ψευτοεπανάσταση του Ίλιντεν (προφήτη Ηλία), στα 1903.

Τη σκυτάλη της θεωρίας περί -δήθεν- σλαβικής μειονότητας στην Ελλάδα πήραν πολύ αργότερα οι Γιουγκοσλάβοι, με πρώτη εκκίνηση την εκλογή του Τίτο ως Γ.Γ. του Κομμουνιστικού Κόμματος, το 1937, και με κατοπινά στάδια το 1943, οπότε ο στρατηγός τους Τέμπο προώθησε, αλλά και υλοποίησε την προσπάθεια δημιουργίας στρατιωτικών σωμάτων που ονομάστηκαν "1η Μακεδονική Ταξιαρχία του Τίτο" και "2η Μακεδονική Ταξιαρχία", ενώ η επίσημη ανακήρυξη, της ονομασθείσης "Λαϊκής Δημοκρατίας της Μακεδονίας", έγινε την επόμενη χρονιά, τον Αύγουστο του 1944.

Ξεχνούν όμως οι Βούλγαροι ότι, όταν θέλησαν να εκπολιτιστούν, ο ηγέμονας τους στράφηκε προς το βυζαντινό (Έλληνα) αυτοκράτορα Μιχαήλ Γ' και ζήτησε την αποστολή Ελλήνων ιεραποστόλων. Έτσι, άρχισε το έργο των δυο αδελφών, των Θεσσαλονικέων Μεθοδίου και Κυρίλλου, τους οποίους αγιοποίησαν κατόπιν οι ίδιοι, σε αναγνώριση του σημαντικού θρησκευτικού και εκπολιτιστικού τους έργου.

3. Παρόλα αυτά όμως, πώς συμβαίνει να υποστηρίζονται σοβαρά τόσο εξώφθαλμα αστήρικτες απόψεις από τους Γιουγκοσλάβους, αλλά και από τους Βουλγάρους, πάλι τελευταία; Ας δούμε λοιπόν που αναζητιέται ο πυρήνας της ανιστόρητης θεωρίας τους.

Η Μακεδονία στα αρχαία χρόνια, κυρίως του Φιλίππου και του Μ. Αλεξάνδρου, εκτεινόταν σε ευρύτερο εδαφικό χώρο σε σχέση με την έκταση της Μακεδονίας της σημερινής Ελλάδας.

Όταν οι Τούρκοι κατέλαβαν όλη σχεδόν τη βαλκανική, η χώρα τούτη - που νωρίτερα υποδουλώθηκε στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και στη συνέχεια αποτέλεσε τμήμα του λεγόμενου "Ιλ-

λυρικού" της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας - συγχωνεύτηκε στην απέραντη Οθωμανική Αυτοκρατορία. Με την εξασθένησή της όμως και, στις αρχές του 20ού αιώνα, με τους εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες και τους πολέμους ύστερα των σκλαβωμένων χωρών της βαλκανικής προέκυψε, για πρώτη φορά, το ονομασθέν "Μακεδονικό ζήτημα" στα πλαίσια του (ευρύτερου και γνωστού) "Ανατολικού ζητήματος", δηλαδή το πρόβλημα της τύχης των εδαφών της "καταρέουσας" Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Μετά τους βαλκανικούς πολέμους, αποφασίστηκε η τύχη και η διανομή του χώρου της Μακεδονίας, η οποία, στα αρχαία χρόνια, όπως είδαμε, ανήκε στο ελληνικό - δωρικό φύλο του κράτους των Μακεδόνων.

Τελικά, με τη συνθήκη του Βουκουρεστίου (της 10ης 4ου 1913) μοιράστηκαν τα εδάφη (της αρχαίας Μακεδονίας) στα τρία και το 51% δόθηκε στην Ελλάδα, το 39% στη Σερβία και το υπόλοιπο 10% στη Βουλγαρία.

Πρέπει να σημειωθεί ότι στο 39% της Μακεδονίας που δόθηκε στη Σερβία, υπήρχαν και πολλοί Έλληνες με ακραιφνή συνείδηση (όπως π.χ. στο περίφημο Μοναστήρι, τα σημερινά Βιτώλια - Μπιτόλια), οι οποίοι αναγκάστηκαν να καταφύγουν στην Ελλάδα, όπως άλλωστε συνέβηκε και με τους Έλληνες οι οποίοι κατοικούσαν στο τμήμα που κατακυρώθηκε στη Βουλγαρία. Εξυπακούεται βέβαια, ότι αρκετοί έμειναν στον τόπο όπου γεννήθηκαν, όπου και κατοικούν και σήμερα, δηλαδή στη σημερινή Γιουγκοσλαβία, αλλά και στη Βουλγαρία, χωρίς να υποστηρίξει ποτέ η Ελλάδα ότι αποτελούν τούτοι μειονότητα η οποία να της δίνει δικαιώματα αμφισβήτησης της εδαφικής ακεραιότητας των δυο γειτονικών χωρών.

Όμως δε συμβαίνει το ίδιο με τη νοοτροπία, τη συμπεριφορά και την πολιτική προπαγάνδα της Γιουγκοσλαβίας, σε πρώτο βαθμό, και της Βουλγαρίας σε δεύτερο πλάνο.

Όλα αυτά, που προαναφέρθηκαν, είναι αυταπόδεικτα και ιστορικά ατράνταχτα, θεμελιωμένα. Όμως, όπου η προπαγάνδα, οι σκοπιμότητες και οι παμφάγες διαθέσεις δεν έχουν μέτρο και δε γνωρίζουν εμπόδια σοβαρότητας και αλήθειας, μπορεί η συνεχής επανάληψη (κατά τη συνταγή του χιτλερικού Γκαίμπελς) των προπαγανδιστών από τη μια μεριά και η αδιαφορία της άλλης (ελληνικής) πλευράς ή έστω η υπερβολική εκτίμησή της στα ακλόνητα δεδομένα της ιστορικής επιστήμης, να παραπλανήσουν τους ανημέρωτους, αμαθείς (ως προς την ιστορία των λαών της βαλκανικής) και αδιάφορους για την εξακρίβωση της αλήθειας ξένους, όταν, μάλιστα, χρησιμοποιείται αφειδώς και το "όπλο του χρυσίου", όπως έγραφε μητροπολίτης της τουρκοκρατούμενης ακόμα Βέροιας-Νάουσας προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη, στα χρόνια του Μακεδονικού Αγώνα.

Αξίζει να επισημανθεί και εδώ ότι η τεχνητή - δήθεν - "μακεδονική γλώσσα" διδάσκεται ήδη σε 16, τουλάχιστο, πανεπιστήμια του εξωτερικού και βέβαια και οι άσπονδοι "φίλοι" μας Τούρκοι ίδρυσαν έδρα διδασκαλίας της στο πανεπιστήμιο της Κωνσταντινούπολης. Και ας απόδειξαν πολλοί επιστήμονες, ότι η γλώσσα που μιλούν (παράλληλα και συγχρόνως με την ελληνική) οι ελάχιστοι δίγλωσσοι Έλληνες δεν είναι παρά παραφθορά μιας αμφισβητούμενης προέλευσης διαλέκτου της βουλγαρικής (και όχι της γιουγκοσλαβικής) γλώσσας, με πολλά μάλιστα στοιχεία - δάνεια από την ελληνική γλώσσα (εννοώ, ιδιαίτερα, τη συμβολή του Κ.Ι.Τσιούλκα, στις αρχές του αιώνα μας). Η δε ονομασθείσα - δήθεν - "μακεδονική γλώσσα" των Σκοπίων είναι πλαστό εφεύρημα, όπως απόδειξε πριν από τρεις δεκαετίες και πλέον ο αείμνηστος και σοβαρός επιστήμονας, πανεπιστημιακός καθηγητής της γλωσσολογίας Νικόλαος Ανδριώτης, αφού κορμό της αποτελεί, η επεξεργασία ορισμένων στοιχείων

της βουλγαρικής ή "μειζοβουλγαρικής" γλώσσας και όχι, εν πάσει περιπτώσει, της γιουγκοσλαβικής, όπως ειπώθηκε.

Τέλος, δε βρέθηκαν μνημεία ούτε άλλα κείμενα τα οποία να γράφτηκαν σ' αυτή τη γλώσσα "φάντασμα", που ήλθε ουρανοκατέβατη από τους αιθέρες του άμετρου σοβινισμού και της πολιτικής σκοπιμότητας των αλληλοσπαραζόμενων Γιουγκοσλάβων.

Εξάλλου στις ανασκαφές που γίνονται στη Γιουγκοσλαβία και στη Βουλγαρία, βλέπουν το φως επιγραφές μονάχα των αρχαίων μακεδονικών χρόνων, γραμμένες στην ελληνική γλώσσα...

Και όμως οι Γιουγκοσλάβοι δεν ολιγωρούν. Αφού πλαστογράφησαν την ιστορία και την αλήθεια, συγκρότησαν "μακεδονικές" ταξιαρχίες, κατασκεύασαν και τη, δήθεν, μακεδονική γλώσσα, ύστερα ίδρυσαν αυθαίρετα και "μακεδονική" εκκλησία στα 1958 και στα 1967 την ανακήρυξαν και αυτοκέφαλη.

4. Εμείς, όμως, τι κάνουμε;

Πόσο αξιοποιήσαμε, π.χ., τα καταπληκτικά και ελληνοπρεπέστατα ευρήματα της Πέλλας, του Δίου και ιδιαίτερα της Βεργίνας;

Ειδικότερα, από το 1977, όταν η αρχαιολογική σκαπάνη του καθηγητή Μανόλη Ανδρόνικου έφερε στο φως τον τάφο του Φιλίππου Β', με τους μοναδικούς θησαυρούς-κτερίσματα σε χρυσό, ύφασμα κ.ά., με ξεχωριστές ζωγραφιές - τοιχογραφίες, αγαλματίδια και τις όχι λιγότερο σημαντικές (από ιστορική - εθνολογική, γλωσσική-γλωσσολογική άποψη κ.ά.) επιτύμβιες στήλες, όπου αναφέρονται ελληνικά ονόματα, ποια αξιοποίηση κάναμε, ως Κράτος;

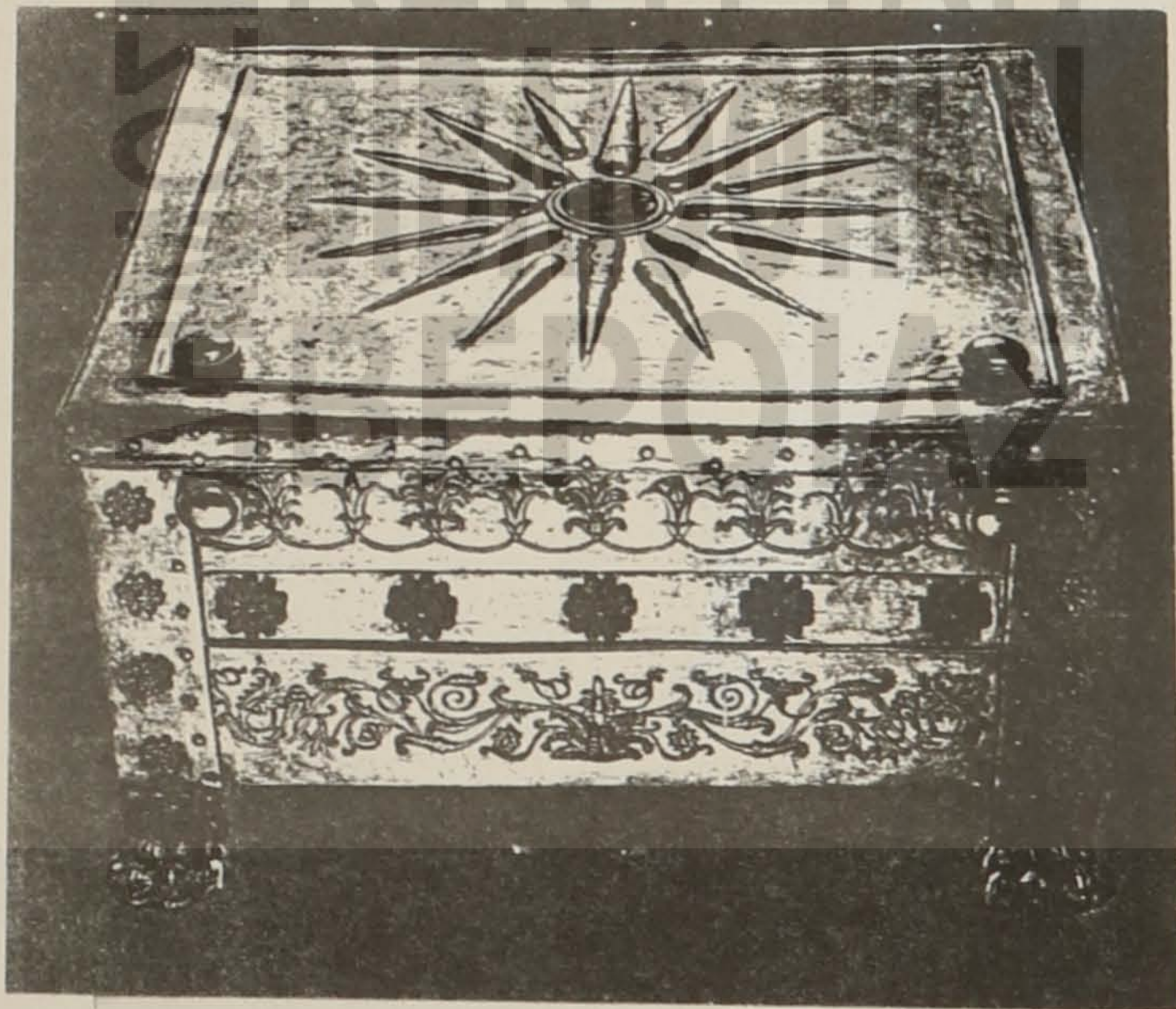
Καμιά ή σχεδόν καμιά. Εγκαταλείψαμε αναξιοποίητους κι αξιολύπητους τους τάφους, 15 ολόκληρα χρόνια, κι αρκεστήκαμε στη μεταφορά των ευρημάτων στο μουσείο της Θεσσαλονίκης, μακριά από το χώρο όπου βρέθηκαν και όπου "έζησαν", πάνω ή κάτω από τη φιλόξενη και ιστορική γη του κάμπου της Ημαθίας, όπου κυλάει ο μεγαλύτερος ποταμός της χώρας, ο ιερός

των Μακεδόνων Αλιάκμων, όπου κοντά είχαν κατοικήσει οι Μούσες και λίγο πιο πέρα οι θεοί του Ολύμπου...

Ας ελπίσουμε ότι δε θα αρκεστεί το Κράτος στην κατασκευή των στεγαστρων μόνο και ότι θα επιδείξει και το ίδιο τη συμπεριφορά που απαιτεί από τους Βρεττανούς για την επιστροφή των Ελγινείων, επανατοποθετώντας τα μοναδικά ευρήματα της Βεργίνας στον ιστορικό και φυσικό χώρο τους, όπου πρέπει να κατασκευαστεί το κατάλληλο (από κάθε άποψη) μουσείο, για να λάμπουν και να ακτινοβολούν από δω και να διαλάμπει η ιστορική αλήθεια.

Αν θέλουμε να μη βιάζουν και παραβιάζουν οι Γιουγκοσλάβοι και οι Βούλγαροι την ιστορία μας, ας σεβα-

στούμε πρώτοι εμείς, οι Έλληνες, την αδιαμφισβήτητη αλήθεια, ότι, όπως τα ψάρια δεν μπορούν να ζουν φυσιολογικά και στις ομορφότερες γυάλες, γιατί βρίσκονται μακριά από το φυσικό περιβάλλον τους, έτσι και τα αρχαιολογικά μνημεία και ευρήματα δεν είναι δυνατόν να ξενητεύονται, αλλά πρέπει να στέλνουν τα κατάλληλα μηνύματά τους και να φωτίζουν την ιστορική αλήθεια, βρισκόμενα στον τόπο όπου πρωτοστήθηκαν, δεμένα μαζί του με τους θρύλους, την παράδοση, με τις θύελλες και με τις κάψες της γόνιμης γης και της περιοχής, η οποία επιλέχτηκε για "να ζήσουν" ως αιώνια μνημεία της ανθρωπίνης καλλιτεχνικής δημιουργίας...

Η μεγάλη χρυσή λάρνακα του θαλάμου του "Τάφου του Φιλίππου", που βρέθηκε στη Βεργίνα από τον αρχαιολόγο - καθηγητή Μανόλη Ανδρόνικο.

Θωμάς Γαβριηλίδης

Η ΕΛΕΓΕΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΡΑΚΤΙΒΑΝ

Ο ΘΩΜΑΣ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ γεννήθηκε το 1938 στη Μεθώνη Πιερίας. Σπούδασε φιλολογία στο πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης και διορίστηκε καθηγητής στη Μ. Ε. Ασχολήθηκε με τη μελέτη φιλολογικών θεμάτων και επιδόθηκε στη λογοτεχνία, ενώ παράλληλα εμφανίζεται στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο της Βέροιας (όπου ζει και εργάζεται) και της Νάουσας.

Το έργο του αναφέρεται σε προβληματισμούς τοπικής ιστορίας και αρχαιολογίας, ενώ το ποιητικό του εκφράζει με ενάργεια και λεπτότητα τον αισθηματικό του κόσμο που συνταιριάζεται αρμονικά με την πίστη του στον άνθρωπο, την αγάπη και την πατρίδα. Δημοσίευσε: "Πατρίδες της καρδιάς" (ποιητική συλλογή), Βέροια 1974, "Αρχαίοι Έλληνες λυρικοί" (απόδοση σε νεοελληνική μετάφραση), Βέροια 1975 και "Δεκαπέντε ωδές του Ορατίου" (ποιητική μεταφορά), Βέροια 1978.

Είναι κάποιες μεριές της Βέροιας φορτωμένες από ιστορία και ιερότητα, κάποιες άγιες μεριές οι οποίες καταξιώνουν τον τελευταίο στίχο του επιγράμματος της αρχαίας βεργιώτισσας μιμάδας, της Κυρίλλας, γιατί βρίσκονται πραγματικά "... εν ζαθέη μητροπόλει Βεροία".

Αφετηρία μας ο συνοικισμός που πήρε το όνομά του από το παλιό εξωχικό κέντρο "Βόσπορος", το οποίο ίσως ακόμη να το θυμούνται νοσταλγικά κάποιοι παλιοί μερακλήδες. Εδώ απλώνονταν το ανατολικό κοιμητήριο της αρχαίας Βέροιας και κάπου κοντά το αρχαίο Γυμνάσιο (γυμναστήριο). Μάρτυρες οι μερικές δεκάδες λαξευτοί στον πωρόλιθο αρχαίοι τάφοι που βρέθηκαν συλημένοι ή ασύλητοι, κατεστραμμένοι ή σχεδόν ανέπαφοι και ο περίφημος γυμνασιαρχικός νόμος, εύρημα από τα πιο σημαντικά του Αρχαιολογικού Μουσείου της Βέροιας σήμερα. Στον τόπο τους πολιορκημένοι από την άσφαλτο και το μπετόν βρίσκονται ακόμη ένας κατεστραμμένος μακεδονικός τάφος και ο σχεδόν ακέραιος δίδυμος τάφος των ελληνιστικών πιθανότατα χρόνων. Δυο μνημεία για τα οποία η σύγχρονη Βέροια θα μπορούσε να σεμνύνεται...

Προσπερνάμε το σχολικό συγκρότημα Κάτω Εληάς και το γήπεδο μπάσκετ και ανηφορίζοντας φτάνουμε στο ναό της Παλαιοφορίτισσας, για να μπούμε στον πεζόδρομο της οδού Κοντογεωργάκη.

Τώρα, δεξιά και αριστερά και λίγο παραπέρα και παραμέσα, μπαίνοντας σε δρομάκια, καλντερίμια και αδιέξοδα, αν έχουμε υπομονή, θα δούμε τον Άγιο Διονύσιο του Ολύμπου, τον Άγιο Νικόλαο, τον Άγιο Στέφανο, τον Άγιο Θεόδωρο, την Αγία Παρασκευή, την Ευαγγελίστρια, τον Άγιο Κήρυκο μαζί με την Αγία Ιουλίτα (ένας ναός), την Εκκλησία του Χριστού, και πάλι ανηφορίζοντας για την οδό Αγίου Δημητρίου θα δούμε τον Άγιο Δημήτριο και θα φτάσουμε στα διδακτήρια "Ρακτιβάν". Εδώ σταματάμε. Ολοκληρώσαμε το οδοιπορικό της μεριάς της Βέροιας για την οποία μιλούμε σήμερα. Αναφέραμε δέκα βυζαντινούς ναούς και πολύ φοβόμαστε μήπως μας "ξέφυγαν" και κάποιοι. Όμως κανένας φίλος αναγνώστης δε νομίζω ότι αμφισβητεί πια ότι και μόνο απ' αυτή την περιοχή δε δικαιολογεί η Βέροια τον τίτλο της "ζαθέης μητρόπολης".

Αλλά και μέσα στον αύλειο χώρο του διδακτηρίου Ρακτιβάν βλέπουμε

ένα μικρό παρεκκλησάκι σαν κουβούκλιο, που χτίστηκε για να θυμίζει ότι σ' αυτόν τον τόπο κάποτε υψωνόταν η ωραιότερη μονή του Αγίου Νικολάου, κτίσμα του παππού (από τη μητέρα του) του ιστορικού της αλώσεως της Κωνσταντινούπολης, του περιφημου Γεωργίου Φραντζή ή Σφραντζή

Αλήθεια αισθανόμαστε δέος. Τόσο μικρή γης με τόσο μεγάλη ιστορία!

Όλη αυτή η εισαγωγή, που φαίνεται ότι είναι άσχετη με τον τίτλο του θέματός μας, είναι οπωσδήποτε απαραίτητη για να κατανοήσουμε γιατί ο Βεροιεύς καθηγητής Π. Καπλανίδης στα τέλη του 19ου αιώνα (1893) αποφασίζει να γράψει μια ελεγεία για το μεγάλο ευεργέτη της Βέροιας Δημήτριο Ρακτιβάν στη γλώσσα και στα μέτρα της αρχαίας ελληνικής ελεγειακής ποίησης, σε μια γλώσσα σχεδόν ομηρική. Από το ίδιο κίνητρο κινούμενος έκανε το ίδιο και ο άγνωστος ποιητής της ελεγείας του ναού του Αγίου Αντωνίου Βέροιας το 1860. Το ίδιο

κίνητρο είχαν και οι άγνωστοι αρχαίοι Μακεδόνες, ίσως Βεροιείς, ποιητές των θαυμάσιων ελεγείων των επιτυμβίων μνημείων της Βέροιας, που χρονολογούνται από τον 3ο π.Χ. έως τον 3ο μ.Χ. αιώνα.

Πάντοτε ίδια η ελληνική ψυχή και στις χαρές και προπάντων στις λύπες και στις δύσκολες ιστορικές στιγμές νιώθει την ανάγκη να καταφύγει στις πανάρχαιες ρίζες της και στο μόνο ασφαλές καταφύγιο που της απομένει, στη γλώσσα και την πίστη.

Τελειώνοντας, παρουσιάζω την ελεγεία του Π. Καπλανίδη, η οποία είναι χαραγμένη στο βάθρο της προτομής του Δημητρίου Ρακτιβάν με έμμετρη απόδοση στη νεοελληνική γλώσσα.

Η προτομή του Δημητρίου Ρακτιβάν (1827-1893) κοσμεί, όπως είναι γνωστό, την κύρια είσοδο του σχολικού κτιρίου της Βέροιας που βρίσκεται στην γωνία των οδών Μητροπόλεως και Αγίου Δημητρίου.

Η ΕΛΕΓΕΙΑ

ΔΗΜΗΤΡΙΩ ΡΑΚΤΙΒΑΝ ΕΥΕΡΓΕΤΗ

Ράκτιβαν έστι το σήμα Μακεδόνος, ος πέλεν έρνος
ευθαλής εκ Βεροίης εϋκτιμένης πόλιος.
Φως γλυκυδερκές ιδών Δημήτριος ηελίοιο
εσθλών εκ γονέων άστει εν επταλόφω
ειθ' όγε κτησάμενος πινυτήτι συν όλβον όπάων
κερδώιου Ερμού χρήσατ' επ' ωφελίη.
Γειναμένην εϋ ρέξας ουδέ τι λήσε Βερροίης
Πιερίδων επέταις δευομένοις τε διδούς.
Τίμιος εμπορίη, κεδνός πόσις, οίς τεκέεσσι
μειλίχιος τε φίλος πάσι θ' ομός εϋφρων.
Έξ δε συν εξήκοντα ανύσας βιότου ενιαυτούς
σώματος εξελύθη βη τε δόμους μακάρων
εννέα τεκν' ερατεινά λιπών τοκέων έτι κρείσσω.
Έργα δ' εής ψυχής σγλαά πάντα μένει
και κραδίην μεν έχει Δημητρίου Ευρυάγιον

άστου Ερεχθειδών, ούπερ ἔην ναέτης·
Βερροιέες χάριτας δ' αποτίνοντες γ' ομοδήμω
εικόνα είσαντο τήνδ' δείγμα τι ευσεβίης.

Αθήνησι τη ΙΕ' Δεκεμβρίου 'Αω (1893)
Ο καθηγητής
Π. Καπλανίδης Βερροιεύς

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

ΣΤΟ ΔΗΜΗΤΡΙΟ ΡΑΚΤΙΒΑΝ ΤΟΝ ΕΥΕΡΓΕΤΗ

Του Μακεδόνα του Ρακτιβάν είν' το μνημείο, που εστάθη
τέκνο της Βέργιας λαμπρό, πόλης χτισμένης σωστά.
Το γλυγοθώρητο του ήλιου ο Δημήτριος είδε το φως στην Εφτάλοφη
από γονείς εκλεκτούς. Πλούτο λοιπόν αποκτά
με την περίσσια του σύνεση, του κερδοφόρου ακόλουθος
του Ολυμπίσιου Ερμή, κι έκανε χρήση καλή·
ευεργετεί τη γενέτειρα, δε λησμονά και τη Βέργια
στους φιλομούσους πολλά δίνοντας και στους φτωχούς.
Έντιμος έμπορος, φρόνιμος σύζυγος και στα παιδιά του
πράος και αγαπητός, μα και στους πάντες καλός.
Έζησεν εξηνταέξι στον κόσμο μας χρόνια γεμάτα.
Λεύτερος απ' το κορμί πάνω στα ουράνια πετά
πίσω του αφήνοντας εννιά παιδιά των γονιών τους ανώτερα,
και της ψυχής του λαμπρά όλα τα έργα κρατούν·
Του Ερεχθέα η πλατύδρομη πόλη κρατά του Δημητρίου
βέβαια, ναι, την καρδιά. Κάτοικος ήταν αυτής.
Όμως και οι Βεργιώτες ευγνώμονες στο συνδημότη
του στησαν την προτομή, δείγμα τρανό σεβασμού.

Στην αριστερή για το θεατή πλευ-
ρά της βάσης της προτομής του ΔΗΜΗ-
ΤΡΙΟΥ ΡΑΚΤΙΒΑΝ υπάρχει η επιγραφή:
ΕΠΙ ΣΟΥΛΤΑΝ ΑΒΔΟΥΛ ΧΑΜΗΔ ΧΑΝ ΤΟΥ Β'
και στη δεξιά: ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ ΚΑΙ ΝΑΟΥΣΗΣ
ΚΟΣΜΑ ΤΟΥ ΕΚ ΜΑΔΥΤΩΝ.

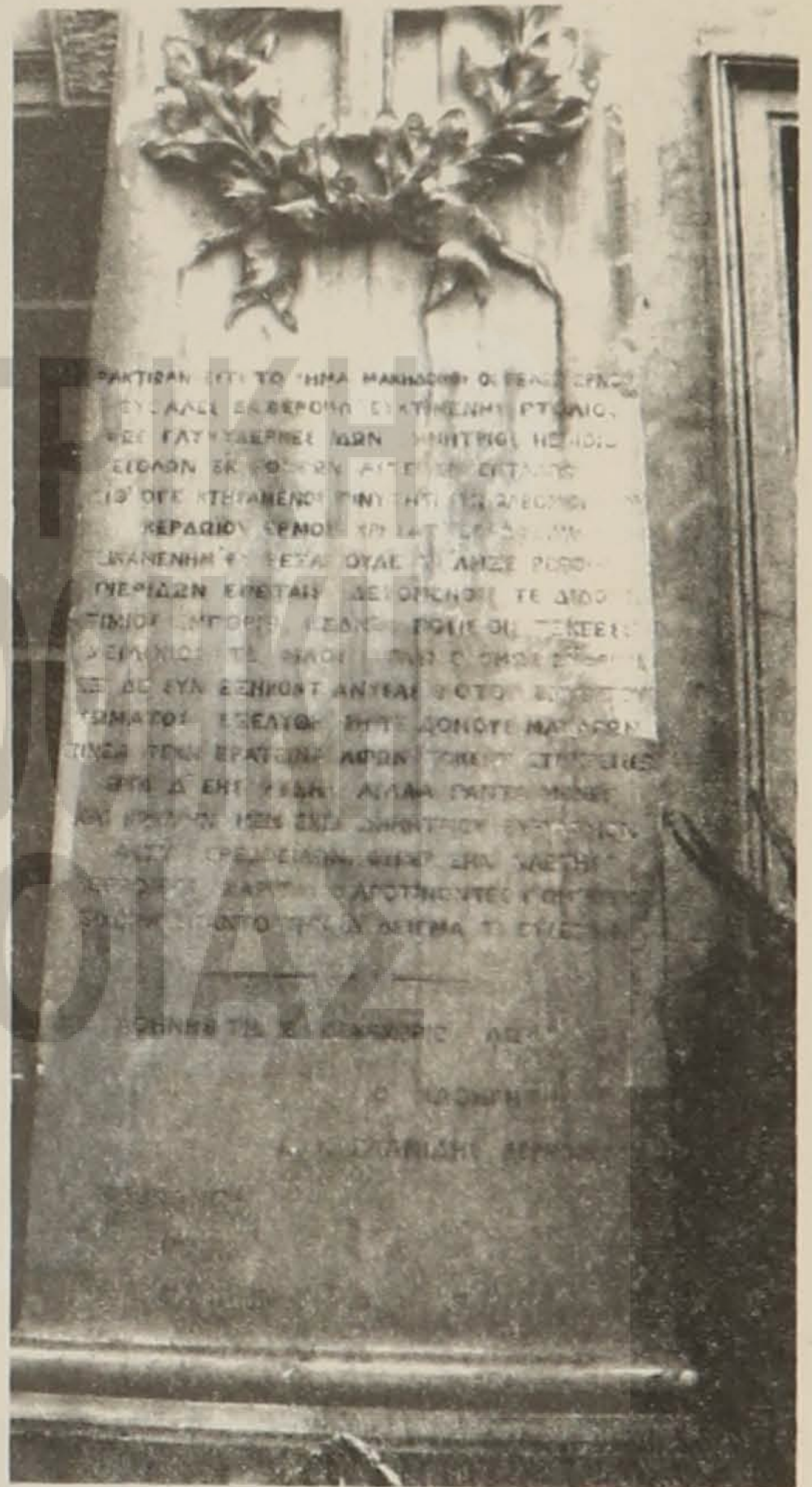
Στο πίσω μέρος (στην πλάτη) της
προτομής υπάρχει η επιγραφή (ίδια
με εκείνη που βρίσκεται και στο βό-

θρο): Γ.ΜΠΟΝΑΝΟΣ ΕΠΟΙΕΙ ΚΕΦΑΛΛΗΝ.

Διαβάζοντας την ελεγεία του Π.Κα-
πλανίδη και βλέποντας την προτομή
του Δημητρίου Ρακτιβάν, έργο του
γλύπτη Γ.Μπονάνου, βλέπεις ολοζώντα-
νο μπροστά σου τον έντιμο έμπορο, το
φρόνιμο σύζυγο, τον αγαπημένο φίλο
και πατέρα, τον απλόχερο και μεγαλό-
καρδο άνθρωπο των έργων, που δε λη-
σμονεί ούτε στιγμή ότι υπάρχει ψυχή

και πνεύμα και αναλογίζεται πώς θα ήταν η Βέροια, η Ελλάδα, ο κόσμος όλος αν οι άνθρωποι σαν το Δημήτριο Ρακτιβάν δεν ήταν πάντα λίγοι..
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μ.Ε.Εγκυκλοπαύδεια Π.

Δρανδάκη - λήμμα: Γ. Μπονάνος. Α.Ε. Χριστοδούλου "Ιστορία της Βέροιας", σελ. 84, 85, 86. Γ.Χιονίδη "Ιστορία της Βέροιας", τόμ. Β', Θεσσαλονίκη 1970.

Το μνημείο - άγαλμα του Δημητρίου Ρακτιβάν (ολόκληρο και σε κοντινό πλάνο με την ελεγεία - επιγραφή του).

Ορέστης Σιδηρόπουλος

ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ: ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ο ΟΡΕΣΤΗΣ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ γεννήθηκε στη Μεταμόρφωση Κιλκίς το 1930. Σπούδασε Ιατρική στο πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης και σήμερα ασκεί το Ιατρικό επάγγελμα (ειδικός παθολόγος) στη Βέροια.

Ασχολήθηκε με την ποίηση, το διήγημα, το χρονογράφημα και την κριτική. Δημοσίευσε έργα σε έντυπα, εφημερίδες και σε βιβλία: "Τα πρώτα φτερουγίσματα", ποιήματα, Θεσσαλονίκη 1948, "Όμηρος 1947", παρωδία, Βέροια 1983 και "Χωρίς ακουστικά", Έμμετρο σατυρικό χρονικό, Βέροια 1984. Το ποιητικό του έργο αποτελεί πηγαία κι αυθόρμητη έκφραση συναισθήματος κι ανθρωπιάς.

Στην πρόσφατη ακόμη παρουσία του ανήκει και η αναβάθμιση του ρόλου του Ιατρικού Συλλόγου Ημαθίας (του οποίου είναι πρόεδρος από τον Ιούνιο του 1990), συμμετέχοντας σε αναπτυξιακές, πολιτιστικές, περιβαλλοντικές κι επιστημονικές δραστηριότητες.

Η χρήση των ναρκωτικών αποτελεί εξ ορισμού αρνητικό κοινωνικό φαινόμενο, του οποίου οι βλαβερές επιπτώσεις δεν περιορίζονται σε μεμονωμένα άτομα - τους χρήστες - αλλά αφορούν ευρύτερες ομάδες ατόμων (οικογένεια, τοπική κοινωνία, έθνος).

Η έρευνα των παραγόντων που ενισχύουν την εξάπλωση ενός τέτοιου φαινομένου, αποτελεί την πρώτη κίνηση στον αγώνα για την καταστολή του. Οι υποβοηθητικοί για τη διάδοση των ναρκωτικών παράγοντες άλλοτε αποτελούν επακόλουθο της προσωπικότητας των υποψηφίων θυμάτων και άλλοτε είναι νοσηρές καταστάσεις που αφορούν στοιχεία της κοινωνικής, της οικονομικής και της πολιτικής παρουσίας και δραστηριότητας.

Η ψυχοπαθητική προσωπικότητα του ατόμου διευκολύνει την πορεία προς τα ναρκωτικά. Η επισήμανση της προσωπικότητας αυτής και η συνεργασία ψυχολόγου, γονέα και δασκάλου στην κρίσιμη περίοδο της ηλικίας, παρέχουν τη δυνατότητα έγκαιρης προφύλαξης ή απομάκρυνσης από τον κίνδυνο που караδοκεί με τη μορφή μιας κακής συντροφιάς. Παράλληλα η στρόφη του πάσχοντος ατόμου σε κάποια υγιή ενδιαφέροντα κατάλληλα προσφερόμενα

καλύπτει εσωτερικές ανάγκες, που αλλιώς θα έβρισκαν διέξοδο με την καταφυγή στα ναρκωτικά και σε άλλες αντικοινωνικές δραστηριότητες.

Ο εύκολος χαρακτήρας (αυτό που αποκαλούμε επιπολαιότητα), ο μιμητισμός, η "επίδειξη" ανεξαρτησίας και κουλτούρας, η ροπή προς τις απολαύσεις και τον πρόσκαιρο ευδαιμονισμό αναφέρονται σε μια ομάδα ατόμων που διαθέτουν τις "κατάλληλες" προϋποθέσεις για την κατάταξή τους στη λίστα των υποψήφίων "πελατών" από τους διακινητές των ναρκωτικών.

Το οικογενειακό περιβάλλον παίζει ασφαλώς έναν σπουδαίο ρόλο για την προστασία των παιδιών από κάθε είδους παραστράτημα. Σήμερα οι οικογενειακοί δεσμοί έγιναν χαλαροί στο όνομα κάποιας καταχρηστικής προοδευτικότητας και απελευθέρωσης. Οι περιπτώσεις παιδιών που δεν ελέγχονται από τους γονείς στην εξωοικογενειακή τους δραστηριότητα είναι πλέον πολλές, τόσο στις πόλεις, όσο και (λιγότερο βέβαια) στα χωριά. Οι αγωνιώντας γονείς που ξενυχτούν καρτερώντας το θόρυβο του ανεγκυστήρα ή του κλειδιού στην εξώπορτα είναι αναρίθμητοι και είναι αμφίβολο αν απ' αυτούς πολλοί θα είναι εκείνοι

που θα τολμήσουν να υψώσουν το ερώτημα: "πού ήσουν μέχρι αυτή την ώρα;". Κάποια από τις μεταμεσονύχτιες αυτές απουσίες θα είναι και η μοιραία για τη "γνωριμία" με τον κόσμο των ναρκωτικών.

Πολλαπλάσιος είναι ο κίνδυνος στις διαλυμένες οικογένειες. Η έλλειψη συνεργασίας στην εποπτεία του παιδιού, η απογοήτευση του νέου από τη συμπεριφορά των γονέων, η αναπόφευκτη "συνοίκηση" με τα ελαττώματα, τις αδυναμίες και τις παρεκτροπές αυτών που αποτελούν το πρότυπό του, συνθέτουν μια πρώτης τάξης "διευκόλυνση" στην πορεία προς τον κόσμο της τεχνητής απόλαυσης, πίσω από τον οποίο φαντάζουν απροκάλυπτα η καταστροφή και ο θάνατος.

Το σχολείο, που κάποτε ήταν κοιλίδα ανατροφής και διαπαιδαγώγησης, παρέχει πλέον ελάχιστη προστασία, κι αυτό μόνο αν κάποιος φωτισμένος δάσκαλος, αγνοώντας τον κίνδυνο "παρεξήγησης" ξεφύγει από το γράμμα του "κανονισμού", δίνοντας στοιχεία ήθους και συμπεριφοράς στους μαθητές του.

Τις περισσότερες φορές η αδιαφορία του εκπαιδευτικού για το "πέραν του καθήκοντος" και η "προσήλωσή" του στις αυστηρά διδακτικές υποχρεώσεις του, δημιουργεί τις προϋποθέσεις όχι μόνο για την ασυδοσία κάποιων μαθητών (που δρώντας σαν πρότυπα παρασύρουν και άλλους), αλλά και για την άνθιση έξω από την αυλή του σχολείου μιας επικίνδυνης παραπληροφόρησης. Τα κακοποιά στοιχεία που αναζητούν πελάτες για το φριχτό τους εμπόρευμα, "διευκολύνονται" στο έργο τους από την απραξία και τον εφησυχασμό του όλου πλέγματος της μορφωτικής διαδικασίας.

Η έλλειψη ιδεολογικού προσανατολισμού βαρύνει γονείς, δασκάλους και πολιτικά κόμματα. Οι γονείς με πρό-

θεση να κρατήσουν τα παιδιά τους "μακριά από την πολιτική" αποφεύγουν να δώσουν σ' αυτά εκείνα τα στοιχεία που θα τα κάνουν να σκέφτονται και να ενεργούν σαν υπεύθυνοι πολίτες και να μετέχουν στην κοινωνική και πολιτική ζωή του τόπου. Από την άλλη μεριά υπάρχουν και δάσκαλοι που είτε αδιαφορούν είτε προσπαθούν να "προσηλυτίσουν" τους νέους στη δική τους ιδεολογική προτίμηση. Η ιδιοτέλειά τους όμως γίνεται αντιληπτή από τους μαθητές (περισσότερο των λυκειακών τάξεων) οι οποίοι γεύονται την απογοήτευση, όταν με την "τακτική" αυτή οδηγούνται στον αποπροσανατολισμό από τα πνευματικά και τα ηθικοκοινωνικά τους ενδιαφέροντα. Όσο για τα πολιτικά κόμματα, τα οποία υποτίθεται πως είναι φορείς ιδεολογικών κατευθύνσεων, βλέπουν τους μαθητές σαν μελλοντικούς ψηφοφόρους και καλλιεργούν σ' αυτούς την ιδεολογία του στενού κομματικού φανατισμού.

Η ανεργία ακόμη, που αντιμετωπίζεται σαν "μέγεθος" οικονομικής σημασίας και αγνοείται σαν προδιαθετικός παράγοντας σε ένα σωρό αντικοινωνικά φαινόμενα, παρέχει το άλλοθι σε πολλούς νέους που απογοητευμένοι υποκύπτουν σε παραπλανητικές επαγγελίες.

Τελευταίο στη σειρά, όχι όμως και στη σπουδαιότητα, σαν αίτιο θα αναφερθεί το θρησκευτικό κενό που κυριαρχεί στους νέους σήμερα, και που αποτελεί το στόχο κάποιων "προοδευτικών διανοουμένων" οι οποίοι με σοφιστείες επιχειρούν να αμφισβητήσουν τις Αλήθειες της θρησκείας του Χριστού. Κι όμως οι ίδιοι άνθρωποι παραδέχονται πως οι μόνοι χώροι στους οποίους δεν είναι δυνατόν να εισχωρήσει το ναρκωτικό, είναι οι χώροι όπου ανδρούνται τα χριστιανικά νιάτα.

Σάββας Τσάκαλος

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

1. ΥΜΝΟΛΟΓΙΑ

Ο ΣΑΒΒΑΣ ΤΣΑΚΑΛΟΣ γεννήθηκε στην Καβάσιλα Ημαθίας το 1946. Σπούδασε στην Ανωτέρα Ιερατική Σχολή Θεσσαλονίκης και έγινε ιερέας. Μετά συνέχισε τις σπουδές του στη Θεολογική Σχολή του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, από όπου αποφοίτησε το 1975 και διορίστηκε καθηγητής θεολογίας στη Μ.Ε.

Σήμερα εφημερεύει στη Βέροια, όπου και κατοικεί και συμμετέχει ενεργά στην πολιτιστική ζωή της πόλης με διαλέξεις, αρθρογραφία και κοινωνικές δραστηριότητες.

ΠΑΡΑΔΟΣΗ γενικά εννοούμε ό,τι μας παρέδωσαν οι Πατέρες μας και ό,τι εμείς παραλάβαμε απ'αυτούς. Από τους Πατέρες μας πήραμε και τη Βυζαντινή Παράδοση. Θεμελιώδη γνωρίσματα και στοιχεία της Βυζαντινής Παράδοσης είναι η Υμνολογία, η Μουσική, η Αρχιτεκτονική και η Αγιογραφία.

1. ΥΜΝΟΛΟΓΙΑ

Στην υμνολογία γίνεται λόγος για τους ύμνους. Ύμνοι δε λέγονται τα θρησκευτικά εκείνα ποιήματα, με τα οποία οι ευσεβείς ποιητές της εκκλησίας αναπέμπουν δόξα και αίνο στο θεό και εκφράζουν τα κατέχοντα τη ψυχή τους συναισθήματα αγάπης, πίστης και λατρείας προς Αυτόν.

Είναι λοιπόν ο ύμνος ποίημα που αναφέρεται κυρίως στο θεό, όπως παρατηρεί και ο Γρηγόριος ο Νύσσης: "η επί τοις υπάρχουσιν ημίν αγαθοίς, ανατιθεμένη τω θεώ ευφημία". Ακόμη οι ύμνοι, και κυρίως οι βυζαντινοί, δεν αναφέρονται μόνον στο θεό (Πατέρα, Υιό και Άγιο Πνεύμα), αλλά έχουν ως θέμα και τις εξέχουσες φυσιογνωμίες των αγίων της Π. Διαθήκης, καθώς και το βίο και τα έργα της θεοτόκου, των Αποστόλων, των Πατέρων και όλων των Αγίων της Εκκλησίας.

ΑΝΘΙΣΗ ΚΑΙ ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΥΜΝΟΛΟΓΙΑΣ έχουμε από τον 5ο αιώνα μ.Χ. Και οι ΛΟΓΟΙ, οι σπουδαιότεροι, είναι:

α) Η μεγάλη αύξηση του αριθμού των χριστιανών. Το γεγονός αυτό έφερε στην Εκκλησία του Χριστού και πολλούς εγγράμματους με ποιητικό τά-

λαντο.

β) Η παρουσία πλήθους μαρτύρων, ομολογητών και Αγίων, των οποίων την αρετή ένιωθε την ανάγκη να προβάλλει η Εκκλησία.

γ) Η παρουσία πολλών και μεγάλων Συνόδων και ιδίως των Οικουμενικών, οι οποίες διατυπώνουν τις βασικές χριστιανικές Αλήθειες, δηλαδή τα δόγματα μας.

δ) Η αναγνώριση του χριστιανισμού ως ελεύθερης θρησκείας από το Μεγάλο Κωνσταντίνο.

ε) Η αναγνώριση του χριστιανισμού ως επίσημης θρησκείας του Κράτους από το Μεγάλο Θεοδόσιο, και

στ) Η εμφάνιση πολλών και μεγάλων αιρέσεων, τις οποίες έπρεπε να καταπολεμήσει η Εκκλησία. Όπως οι αιρετικοί χρησιμοποιούσαν, για να διδώσουν τις κακοδοξίες τους, ποιήματα, έτσι και η Εκκλησία για να προστατεύσει τους πιστούς της χρησιμοποιούσε τα ποιήματά της: τους ύμνους.

Οι εκκλησιαστικοί ύμνοι έχουν διάφορα ονόματα. Επειδή άδονται ή απαγγέλλονται κατά διάφορο τρόπο ή ήχο λέγονται και τροπάρια ή ωδές. Άλλα εκκλησιαστικά ποιήματα παίρ-

νουν την ονομασία τους από το περιεχόμενο και το μέλος τους, από το χρόνο κατά τον οποίο ψάλλονται, από το πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται ή και από τη στάση των ψαλτών και των πιστών κατά τη ψαλμωδία τους.

ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΥΜΝΩΝ είναι:

1) Κοντάκια. Είναι τροπάρια που σε συντομία περιέχουν την υπόθεση της γιορτής. Κατά τους αρχαίους χρόνους η μεμβράνη, επάνω στην οποία ήταν γραμμένα, περιτυλισσόταν σε ξύλινο κοντό και έτσι ονομάστηκαν κοντάκια.

2) Απολυτίκια. Αναφέρονται κι αυτά στη γιορτή της ημέρας, αλλά με συντομία. Ψάλλονται κυρίως κατά την απόλυση, στο τέλος δηλαδή του εσπερινού και άλλων ιερών ακολουθιών.

3) Καταβασίες. Κατά τους βυζαντινούς χρόνους οι ψάλτες "καταβαίνοντες" από τις θέσεις τους έψαλλαν τα τροπάρια στο μέσο του ναού. Εκ τούτου και το όνομα.

4) Καβίσματα. Όταν ψάλλονται αυτά (στον Όρθρο μετά τον εξάψαλμο) μπορούν οι πιστοί να κάθονται στα στασίδια τους για να ξεκουραστούν.

5) Δοξαστικά. Άλλα τροπάρια αυτά, προ των οποίων ψάλλεται η μικρή δοξολογία: "Δόξα Πατρί και Υιώ και Αγίω Πνεύματι".

6) Θεοτόκια. Αυτά αναφέρονται στη θεοτόκο.

7) Ιδιόμελα ή αυτόμελα. Ύμνοι οι οποίοι έχουν "ίδιον" μέλος, που διαφέρει από το μέλος των άλλων ύμνων.

8) Ειρμοί. Ύμνοι που είρουσι, δηλαδή που ρυθμίζουν τον ήχο των άλλων τροπαρίων, τα οποία ψάλλονται όπως αυτοί.

9) Οίκοι. Ύμνοι που αποτελούνται από πολλά τροπάρια.

10) Στιχηρά. Τροπάρια που ψάλλονται μετά τον τελευταίο στίχο ενός ψαλμού ή μιας ωδής.

11) Απόστιχα. Τροπάρια που ψάλλονται προς το τέλος του όρθρου και του εσπερινού και μετά από μεμονωμένους ψαλμικούς στίχους.

12) Ευλογητάρια. Ψάλλονται μετά τον ψαλμικό στίχο: "ευλογητός ει Κύριε, δίδαξόν με τα δικαιώματά Σου".

13) Αναβαθμοί. Τροπάρια που ψάλλονται στον όρθρο της Κυριακής και αναφέρονται στους ψαλμούς των αναβαθμών (119ος, 133ος).

14) Κανόνες. Είναι μεγάλοι ύμνοι. Κάθε κανόνας αποτελείται, συνήθως, από εννέα ωδές, δηλαδή ενότητες.

Στην ορθόδοξη βυζαντινή υμνολογία μας βρίσκουμε τις πνευματικότερες, κατανυκτικότερες, αλλά και ωραιότερες σε κάλλος, έκφραση και διατύπωση προσευχές, ατομικές, και κοινές. Ό,τι και να πούμε θα είναι πολύ λίγο και μικρό. Η ορθόδοξη βυζαντινή υμνολογία μας είναι η αιώνια δόξα της Εκκλησίας και η σφραγίδα της Χάριτος του Αγίου Πνεύματος. Σ' αυτήν, που αποτελεί τη γνήσια λατρεία της Εκκλησίας, απαντούν όλη η Αγ. Γραφή και η Ι. Παράδοση στην θελκτική και συγκινητική μορφή των στίχων της ποίησης και των ήχων της μουσικής. Έτσι η υμνολογία και υμνωδία είναι αχώριστες, μαζί: η τρίτη λειτουργική τέχνη, μετά την αρχιτεκτονική και την αγιογραφία, που μας βοηθεί να αισθανθούμε και να ζήσουμε τις σωτηριώδεις αλήθειες της πίστης και της ζωής της θ. Αποκάλυψης.

Ενώ όμως η αρχιτεκτονική και η αγιογραφία μπορούν να θέλγουν και να τέρπουν σαν καλές τέχνες και έναν άπιστο ακόμη, της υμνολογίας το κάλλος και το βάθος μειώνεται πάρα πολύ αν μόνο σαν "φιλολογικά κείμενα" τα εξετάσει κανείς. Έχουν βέβαια άφθαστο φιλολογικό κάλλος και γι' αυτό στα πανεπιστήμια, στις φιλολογικές σχολές, υπάρχουν ειδικές έδρες. Ωστόσο όμως μόνον η χριστιανική και ευσεβής ψυχή μπορεί να εκτιμήσει την ανεκτίμητη αξία τους, γιατί είναι οι προσευχές της. Πάντοτε ο ιερός υμνογράφος προϋποθέτει την πίστη και τη ζωντανή συμμετοχή, που είναι το κλειδί για να πλησιάσουμε και να κάνουμε κτήμα μας αυτόν τον πολύτιμο μαργαρίτη.

ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΥΜΝΟΛΟΓΙΑΣ. Η Βυζ. Υμνολογία είναι:

α) Χριστοκεντρική. Δηλαδή το εορτολόγιό μας έχει για κέντρο τον Ι. Χ. ως Σωτήρα και Λυτρωτή μας. Και η ορθόδοξη βυζαντινή υμνολογία και υμνωδία (όλο το έτος, κάθε μέρα και πανηγυρικά κάθε Κυριακή) υμνεί τον Αναστάνα Λυτρωτή της και πανηγυρίζει την σωτηρία της.

Αλλά και οι άλλες εορτές, κινητές και ακίνητες, κέντρο έχουν τον Ι.Χ. Οι άγιοι είναι οι "λελυτρωμένοι υπό του Κυρίου", οι μάρτυρες είναι "οι εσφαγμένοι... δια την μαρτυρίαν του Αρνίου ην είχαν" (Αποκ. 6,9). Ολόκληρη άλλωστε η θεία Λατρεία δεν αποβλέπει παρά στο να οδηγήσει τον πιστό στην ουσία της λατρείας μας, στο Μυστήριο της θ. Ευχαριστίας, που γι' αυτό είναι αναντικατάστατο. Οι άλλες προσευχές και οι άλλοι ύμνοι είναι τα άνθη της ευσεβείας, ενώ αυτό είναι το σπέρμα ζωής, ο καρπός.

β) Υπερχρονική και υπερτοπική (υπερκόσμια). Όπως η Εκκλησία είναι υπερχρονική και υπερτοπική, έτσι και η βυζαντινή υμνολογία, που είναι εκκλησιαστική, έχει τις ίδιες διαστάσεις: Στιχουργεί και μελωδεί τις αιώνιες αλήθειες (υπερχρονικές και υπερτοπικές: υπερκόσμιες) της πίστης και της ζωής της Εκκλησίας, για να μπορέσουν οι πιστοί να τις αισθανθούν καλύτερα και βαθύτερα: Καλεί τον πιστό να τις ζήσει ως "παρών", ως "αυτόπτης" με τη δύναμη της πίστης, γι' αυτό και απευθύνεται κατά κανόνα σ' αυτόν ("Δεύτε ίδωμεν, πιστοί, πού εγεννήθη ο Χριστός...").

γ) Προφητική (διδακτική). Δηλαδή ερμηνεύει, κηρύττει, κατηχεί, μυσταγωγεί (οδηγεί στο μυστήριο, μυεί) τον πιστό άνθρωπο. Τον καλεί όμως κυρίως με την πίστη να πλησιάσει, να ζήσει το μυστήριο.

δ) Ασκητική. Είναι αγωνιστική, αλλά και "εξωκοσμική". Χωρίς να πάψει ο άνθρωπος να ζει "εν σώματι", πρέπει να απαρνηθεί τα πάθη του, τις κακές του επιθυμίες και τις πολλές

και βασανιστικές μέριμνες, προπάντων την ώρα της προσευχής και της λατρείας ("οι τα χερουβείμ μυστικώς εικονίζοντες... πάσαν την βιωτικήν αποθώμεθα μέριμναν").

ε) Εκκλησιαστική, "κοινωνική". Τη βυζαντινή υμνολογία τη χαρακτηρίζει και το κοινωνικό στοιχείο: Έχει "ατομικές" προσευχές και εκφράσεις ("της μετανοίας άνοιξόν μοι πύλας, Ζωοδότα...", "τρέμω την φοβεράν ημέραν της κρίσεως..."). Ο τρόπος αυτός είναι το μυστικό της ποίησης. Είναι ο "τρόπος" του Αγ. Πνεύματος που απευθύνεται προσωπικά στον κάθε πιστό, αλλά πάντοτε σαν αναπόσπαστο μέλος του "Σώματος" της Εκκλησίας. Είναι όμως και κοινωνική με τη γενικότερη έννοια, όπως και το ευαγγέλιο είναι "κοινωνικό": Διδάσκει την αγάπη, την ισότητα, την αδελφότητα, τη συμπάθεια, την ελεημοσύνη ("Δεύτε εκκαθάρωμεν εαυτούς εν ελεημοσύναις και οικτιρμοίς πενήτων...").

ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΥΜΝΩΝ. Το κύριο περιεχόμενο των ιερών ύμνων είναι ανάλογο με το εορταζόμενο γεγονός και πρόσωπο. Σε ποικίλους ρυθμούς και μέλη ιστορούν, ερμηνεύουν, κηρύττουν, θεολογούν με τρόπο βαθύτατο, θρηνούν, εγκωμιάζουν, αλλά και ψέγουν και ελέγχουν. Προπάντων όμως προσκυνούν και λατρεύουν τον Τριαδικό θεό, το άπειρο Μεγαλείο Του, την αγάπη Του στο έργο της σωτηρίας του ανθρώπου. Δεν υπάρχει θέμα του απολυτρωτικού έργου του Κυρίου Ι.Χ. και γενικά της θ. Αποκάλυψης που να μη γίνεται θέμα των ιερών ύμνων. Το ίδιο συμβαίνει και με τους ύμνους οι οποίοι είναι αφιερωμένοι στους Αγίους Πάντες γενικά. Στο πρόσωπό τους υμνούνται τα αποτελέσματα του απολυτρωτικού έργου του Κυρίου, η κατά χάρη θέωση του ανθρώπου και προβάλλονται σαν πρότυπα στους πιστούς, ενώ τους ικετεύουν να μεσιτεύουν γι' αυτούς.

Και όλα αυτά, χάρη στις δυνατότητες της ποίησης, με τρόπο συναρπαστικό, συγκινητικό, πραγματικά άφθα-

στο, ώστε να μιλούν οι ιεροί ύμνοι πάντοτε υπερχρονικά και υπερτοπικά στις ψυχές των πιστών.

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΟ ΑΛΛΟ ΤΕΥΧΟΣ)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ: Παλαιά και Καινή Διαθήκη. ΙΩΑΝ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ "Έκδοσις ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως", κείμενο, μετάφραση, εισαγωγή, σχόλια ΝΙΚ. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, Θεσσαλονίκη 1985. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

(ΘΗΕ). ΚΩΝ. ΚΑΛΟΚΥΡΗ "Εισαγωγή εις την Χριστιανικήν και Βυζαντινήν Αρχαιολογίαν", Θεσσαλονίκη 1970. ΚΩΝ. ΚΑΛΟΚΥΡΗ "Η ζωγραφική της Ορθοδοξίας", Θεσσαλονίκη 1972. ΚΩΝ. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ "Ο χριστιανικός ναός και τα τελούμενα εν αυτώ", Αθήνα 1969. ΒΑΣ. ΜΠΙΛΑΛΗ "Τι πιστεύω". ΜΑΚΕΔΟΝΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ "Για ορθόδοξη χριστιανική λατρεία", Βέροια 1990. ΒΑΣ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ "Κατήχηση και Λειτουργική Ε' Γυμνασίου" Ο.Ε.Δ. Β., Αθήνα 1969.

Βυζαντινή μινιατούρα (από το βιβλίο "Ομιλίες" του Ιωάννη Χρυσοστόμου), με τον Άγιο Ιωάννη να προσφέρει ύμνους στο Νικηφόρο Γ' Βοτανιάτη.

ΟΙ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΟΙ

ΝΟΜΑΔΟΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΟΣ ελληνικός πληθυσμός, που βρισκόταν, από αιώνες πριν, διάσπαρτος σ'όλα σχεδόν τα ορεινά, περισσότερο, και τα πεδινά μέρη της Ελλάδας, εκτός από τα νησιά.

Παλιά ζούσαν σε μεγάλες οικογένειες - φάρες, δεν είχαν μόνιμη εγκατάσταση και έμεναν σε πρόχειρες σκηνές ή σε απλά κατασκευάσματα από ξύλα και χόρτα. Ακολουθούσαν τα κοπάδια τους στην αναζήτηση της βοσκής κι έτσι με τις συνεχείς μετακινήσεις τους, ανέβαιναν την άνοιξη στα βουνά και κατέβαιναν το φθινόπωρο στα πεδινά για να ξεχειμωνιάσουν - στα χειμαδιά.

Σήμερα βρίσκονται πλέον μόνιμα εγκαταστημένοι σε χωριά και πόλεις σ'όλα τα διαμερίσματα της χώρας. Μερικοί απ'αυτούς - κυρίως οι κάτοικοι των φτωχών, άγονων και ορεινών περιοχών - εξακολουθούν ακόμη να ασχολούνται με την προβατοτροφία, ενώ πολλοί άλλοι ασχολούνται και με τις γεωργικές καλλιέργειες.

Οι Σαρακατσάνοι ή Σαρακατσαναίοι δεν έχουν καμιά φυλετική ή γλωσσική διαφορά από τους υπόλοιπους Έλληνες. Μιλούν την ελληνική γλώσσα - με κάποια χαρακτηριστικά ιδιωματικά στοιχεία προφοράς - και η ιστορία τους έχει να επιδείξει σπουδαία δείγματα ανδρείας, φιλοπατρίας και αυτοθυσίας στους εθνικούς μας αγώνες.

Για την καταγωγή των Σαρακατσάνων, για τον εντοπισμό δηλαδή της πρώτης τους ξεχωριστής πατρίδας, της κοιτίδας τους, πολλά έχουν ειπωθεί, αλλά λίγες ιδιαίτερες επιστημονικές μελέτες έχουν γίνει. Πάντως, οι περισσότερες γνώμες συμφωνούν στη βασική διαπίστωση, πως πρωτόζησαν στην ευρύτερη περιοχή των αγράφων της Αιτωλοακαρνανίας και μάλιστα, όπως υποστηρίζει ο Π. Αραβαντινός: "έχοντες την καταγωγήν των εκ τινος κώμης του Βάλτου καλουμένης Σακαρέτσι, όπου μονίμως οι πρόγονοί των κατοικούντες μετά των συνεγχωρίων των εξεπατρίσθησαν μετελθόντες την σκηνίτιδα ζωήν". Από κει λοιπόν, αργό-

τερα, εκπατρίστηκαν και βρέθηκαν να περιφέρονται με τα κοπάδια τους στη Ρούμελη, την Ήπειρο, τη Μακεδονία, τη Θράκη κι ακόμα στη Σερβία και, κυρίως, στη Βουλγαρία κ.α.

Αυτή η καταγωγή τους υποστηρίζεται πρόσφατα κι από το Δ. Γαρούφα, όπου σε μια σχετική του εργασία αναφέρει ότι όλοι οι διάσπαρτοι Σαρακατσάνοι έχουν κοινά δημοτικά τραγούδια, που μιλούν για κοινούς ήρωες και κλεφταρματολούς και, κυρίως, για το Σαρακατσάνο Κατσαντώνη και τα γεγονότα των Αγράφων. Αυτά πρέπει να τα γνώριζαν όλοι προτού να μετοικήσουν από τα Άγραφα, όπου και ζούσαν μαζί, μέχρι τουλάχιστον την εποχή του ήρωά τους. Τέλος, άλλοι υποστηρίζουν πως η αρχική τους κοιτίδα εντοπίζεται στο Συράκο, στην περιοχή του Αράχθου, κι ακόμη ο Ι. Λαμπρίδης πιστεύει πως κατάγονταν από τα Καστανοχώρια της Ηπείρου, Δεμάτι, Βασταβέτσι, Προσγόλι, Λιάπου κ.ά., απ' όπου κι έφυγαν για τα πεδινά, τρομοκρατημένοι από το παιδομάζωμα που έκαναν στις περιοχές εκείνες οι Τούρκοι.

Οι Σαρακατσάνοι δεν πρέπει να συγχέονται με τους Κουτσόβλαχους, που ζούσαν κι αυτοί ποιμενικά. Κι αυτό για δυο κυρίως λόγους: γιατί δηλαδή οι Κουτσόβλαχοι δεν ήταν σκηνίτες, αλλά είχαν μια μόνιμη διαμονή και γιατί μιλούσαν - και μιλούν ακόμη - τη λατινογενή κουτσοβλάχικη

γλώσσα, ενώ οι Σαρακατσάνοι εκφράζονται σ' όλη την ιστορική τους πορεία μόνο στην ελληνική γλώσσα, η οποία μάλιστα περιέχει και αρκετά αρχαϊκά στοιχεία. Φαίνεται, όμως, πως η βασική ασχολία με την κτηνοτροφία, ο άξεστος και ακαλλιέργητος βίος τους — όπως εμφανιζόταν μέχρι τα μέσα του 20ού αιώνα — γέννησε και την αντίληψη της συγγένειάς τους. Πάντως εδώ πρέπει να τονιστεί, για άλλη μια φορά, πως τόσο οι Σαρακατσάνοι, όσο και οι Κουτσόβλαχοι, δεν έχουν καμιά απολύτως φυλετική διαφοροποίηση από τον ελληνικό κορμό, από την εθνική συνείδηση και παράδοση.

Για την ετυμολογία του ονόματος των Σαρακατσάνων δεν υπάρχει κάτι το κοινά παραδεχτό, που να μπορεί να υποστηριχτεί με απόλυτη βεβαιότητα. Έχουν όμως εκφραστεί διάφορες γνώμες, που το θέλουν να παράγεται από το τουρκικό *kara* (καρά) + *kaşan* (κατσάν) που σημαίνει το δυστυχή (τον "μαύρο") που καταφεύγει στο δάσος (Κ. Μladenov, στο *Bulgar. Ezik.* 10, 248 κ. εξ.), τον ανυπότακτο, το φυγάδα. Την ίδια ετυμολογία δίνει και ο Δ. Γαρούφας και την αιτιολογεί με το γεγονός πως οι Σαρακατσάνοι (ή Καρακατσάνοι και Καρακατσαναίοι, αλλά και Σαρακατσάνηδες ή Καρακατσάνηδες) μετά την άλωση της Πόλης (Κων/πολης) και για ένα χρόνο, πενθώντας το χασιμό της, φόρεσαν μαύρα μαντίλια στα κεφάλια τους και δυναμικά αντιδρούσαν σε κάθε εχθρική επιβολή, "ξεφεύγοντας" έτσι από την τυραννική δεσποτεία των Τούρκων Γι' αυτό κι ονομάστηκαν απ' αυτούς *kara - kaşan* (καρακατσάν), δηλαδή μαυροφορεμένοι φυγάδες, Ακόμη ο Δ. Γεωργακάς μας δίνει την ετυμολογία του ονόματός τους από το τουρκικό *sarı* (=ξανθός, κίτρινος) και το προσωνύμιο *kaş' an*, και έτσι τους ονομάζει κι αυτός Σαρακατσάνους. Πάντως, όποια και να είναι η επικρατέστερη θεωρία για την ετυμολογία του ονόματος, αλλά και για την πατρική τους κοιτίδα και την ε-

ξόπλωσή τους, η ελληνικότητα των Σαρακατσάνων δεν αμφισβητήθηκε, απεναντίας, μάλιστα, τονίστηκε το προαιώνιο ιστορικό τους δέσιμο μέσα στην ελληνική ιστορία από πολλούς μελετητές — Έλληνες και ξένους (Π. Αραβαντινός, Ν. Βέης, Ν. Νικολαΐδης, Ι. Λαμπρίδης, Κ. Κρυστάλλης, Α. Passov, Α. Philipson, L. Heuzeg Carsten Høeg).

Η καθημερινή ζωή των Σαρακατσάνων ήταν πλούσια σε έθιμα, προλήψεις και τραγούδια. Είχαν αναπτύξει ισχυρό οικογενειακό δεσμό και ζούσαν σε μεγάλες φάρες και τσελιγκάτα, όπου κυριαρχούσε ο αρχιτσέλιγκας, που, συνήθως, ήταν ο αρχηγός τους και, συγχρόνως, ο γενάρχης της ομάδας. Το εθιμικό τους δίκαιο είχε μεγάλη επιβολή στην κλειστή τους κοινωνία, η ηθική έπαιζε τον πιο σπουδαίο ρόλο στις καθημερινές τους σχέσεις και είχαν αναπτύξει ένα έντονο θρησκευτικό συναίσθημα, που το καλλιεργούσαν με συχνό εκκλησιασμό και εξαντλητικές νηστείες. Ακόμη τόνιζαν πολύ την ατομική τους προβολή μέσα στο σύνολο της ομάδας τους, και ήταν απλοί και αυθόρμητοι στις σχέσεις τους. Ανάπτυσσαν τη συλλογική προσπάθεια για επιβίωση και καλύτερευση μέσα στις αντίξοες καιρικές συνθήκες, που συνήθως ζούσαν, ήταν γλεντζέδες και πρόσχαροι και ξεφάντωναν στα πανηγύρια και, κυρίως, στους γάμους, που τους γιόρταζαν για μέρες ολόκληρες.

Τέλος, τραγούδησαν με τη χαρακτηριστική τραχιά και λεπτή (ψιλή) φωνή τους, τα κατορθώματα των προγόνων τους και έπλεξαν εγκώμια και επαίνους για τους ήρωές τους, με τους στίχους των δημοτικών τραγουδιών τους, που κυρίως περιστρέφονταν στα γεγονότα της Άλωσης της Πόλης, στο Μαρμαρωμένο Βασιλιά και στα ηρωικά γεγονότα των Αγράφων, της ιδιαίτερης πατρίδας τους, που στάθηκαν και τα πιο αγαπητά τους θέματα. Κι ακόμη καλλιέργησαν μια πολύχρωμη και αριστοτεχνική λαϊκή τέχνη με ωραιότατα

κεντίδια και υφαντά και καλοδουλεμένα ξύλινα σχέδια και αντικείμενα (χρήσιμο σχετικό έργο για την τέχνη και τη ζωή τους αποτελεί η μελέτη - έρευνα της Αγγ. Χατζημιχάλη "Οι Σαρακατσάνοι").

Σήμερα, όλη αυτή η θαυμάσια λαογραφική ζωή τους δυστυχώς δε ζει στην παρθενική της μορφή, παρά σε ελάχιστες περιπτώσεις - και σ' αυτές εξασθενημένα, ξεθωριασμένα κι αρρωστημένα, αφού η λεύτερη ψυχή τους αναγκάστηκε να κλειστεί μόνιμα σε μια κατοικία και σ' έναν τόπο, απομακρυσμένη από το βουνό και τον αέρα - και μόνο μέσα σε πολυμελείς οικογένειες. Σ' αυτές, όπου κάποιος ασπρομάλλης παππούς ή κάποια ταλαιπωρημένη γιαγιά προσπαθούν ακόμη να κρατήσουν την παράδοση, και μάλιστα το βαθύ συναίσθημα της τιμής και της αξιοπρέπειας, σε πείσμα των καιρών, που με την αστικοποίηση και τον "πολιτισμό" ισοπεδώνουν το συναίσθημα

και σβήνουν την αυθορμησία. Και ισοπεδώθηκε το συναίσθημα και σβήστηκε η αυθορμησία του σύγχρονου Σαρακατσάνου, που κόλλησε κι αυτός, όπως όλοι μας, στην καθημερινότητά του, στα "προβλήματά" του, στο κρύο και ανέκφραστο συμβατισμό του, στο "σύγχρονο" επάγγελμά του και την "προκοπή" του και ξεμάκρυνε έτσι από τα πρωτινά βήματα της πρόσχαρης ζωής του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: CERSTEN HÖEG "Les Saracatsans, une tribu nomade grecque" ("Οι Σαρακατσάνοι, μια νομαδική φυλή"), Παρίσι-Κοπεγχάγη, 1925-1926. Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ "Η χρονογραφία της Ηπείρου", 1856. Ε. ΤΖΙΑΤΖΙΟΥ "Τραγούδια των Σαρακατσάνων", Αθήνα 1929. Δ. ΓΕΩΡΓΑΚΑ "Αρχείο Θρακικού θησαυρού" 12, 65 κ.εξ., 14, 193 κ.εξ. ΑΓΓΕΛ. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ "Σαρακατσάνοι", 1957 (Βραβείο της ομάδας των Δώδεκα). Δ. ΓΑΡΟΥΦΑ "Σαρακατσάνικη παράδοση", Θεσσαλονίκη 1982 (έκδοση Αφών Κυριακίδη).

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΩΝ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ

ΠΛΟΥΣΙΑ είναι η λαογραφική ζωή των Σαρακατσάνων με ενδιαφέροντα ήθη και έθιμα, με την καθημερινή τους ζωή που είναι γεμάτη από αυθόρμητες και πηγαίες εκδηλώσεις στους διάφορους "σταθμούς" της (γέννηση, γάμος, θάνατος) και με έντονη λαϊκή θυμοσοφία.

Κι όλες αυτές τις στιγμές της ζωής τους τις "ντύνουν" με ωραιότατα δημοτικά τραγούδια που υμνούν τη χαρά και τον πόνο. Εδώ παραθέτουμε τρία τραγούδια που αναφέρονται στο πιο αγαπημένο τους θέμα, την πτώση της Πόλης και το Μαρμαρωμένο Βασιλιά (πηγή: ΔΗΜ. ΓΑΡΟΥΦΑΣ "Σαρακατσάνικη παράδοση").

I

Πέρα ψηλά στον Όλυμπο, στον Άϊ-Λιά στη ράχη,
κάθετ' απτός δικέφαλος, κάθεσαι στο προσήλιο
κρατούσε και στα νύχια του ανθρώπινο κεφάλι.
Κι άλλος απτός που διάβαινε τον εκαλημερίζει.
- Μπράτιμέ μ' τίνος είναι αυτό το μαύρο το κεφάλι,
και το τηράς παράλυπα και χύνεις μαύρα δάκρυα;
- Βλάμη μ' τώρα που με ρήτησες θα σου το μαρτυρήσω.
Εψές, προψές, που διάβαινα της Πόλης τα μπουγάζια,
είδα την Πόλη τούρκεψε, Τούρκοι διαβαίνουν μέσα,
και τον δικό μας βασιλιά κομμένο το κεφάλι,
κομμένο και το πέταξαν εκεί σε μια κολώνα.
Τούρκοι το τρουϊρίζανε, και το περιγελούσαν...
Ξάμωσα με τα νύχια μου, ξάμωσα και το πήρα...

II

Ν' άμουν πουλί να πέταγα τ' αφήλου,
να πέταγα για ν' άβγαινα στης Σίπκας το Μπαλκάν.
Για ν' άβγαινα ν' αγνάντευα στα έρμα Δαρδανέλλια,
πώς αρμενίζουν τ' άρμενα, πώς πλέουν τα καράβια.
Έήντα καράβια τούρκικα, κι εξήντα δυο Ρωμέικα,
πιάστηκαν στον πόλεμο τρεις τέσσερις μερούλες,
και νίκησαν τα τούρκικα και πήραν τα Ρωμέικα.
Κι η φραγκοκόρη φώναξε 'πο μέσα απ' το καράβι:
— Πού είσαι συ βρε βασιλιά, πούσαι βρε Κωνσταντίνε...
Κι αυτός μόν' αρματώνονταν..

III

Ποιος είδε ήλιο αποβραδής, κι άστρι το μεσημέρι,
ποιος είδε τον Καραμπελιά, τον καπετάν θανάση.
— Εψές, προψές, τον είδαμε κάτω στα πέντε χάνια,
που έπ'νι κι έτρωγι αρνιά και κοτοπούλια.
Πέντε χαντζήδες τον κερνούν και δέκα τον ξετάζουν:
— Πού ήσουν εψές Καραμπελιά και καπετάν θανάση;
— Εψές ήμουν στην Πρέβεζα, προψές στην αδελφή μου,
και μούρθε μια ψιλή γραφή κι ένα κομμάτι γράμμα.
Πήραν οι Τούρκοι το Μωριά, πήραν τη Σαλονίκη,
πήραν και την Αγιά Σοφιά, το άγιο Μοναστήρι,
πόχει τρακόσια σήμαντρα κι εξήντα δυο καμπάνες...

Τέσσερις Σαρακατσάνοι πριν 50 χρόνια, με χαρακτηριστικές ενδυμασίες (από το βιβλίο του Δ. Γαρούφα "Σαρακατσάνικη παράδοση").

αδερφού σας
έχω μπει στη ψυχή σας και περπατώ
πέρα-δώθε.

Τα σιδερένια μου παπούτσια
βουλιάζουν
τα καρφιά τους βουλιάζουν
ματώνουν τα νεύρα σας, ενώ
ένα κοπάδι σκυλιά έχουν πέσει
πάνω σας
και δεν είναι να τα διώξει κανείς.
Προς τα πού μπορείτε να φωνάξετε;
Ποιος άνεμος θα πάρει την φωνή σας,
Ποιο ζώο θα βοσκήσει κοντά σας
ΡΟΜΠΕΡΤ ΟΠΕΝΧΑΪΜΕΡ
Ο ουρανός και η καρδιά σας
απέκλεισαν.

Σολίστ
Περιμέναμε να δούμε
τον Λαμπαδοδρόμο που θάβγαινε
απ'το σκοτεινό δρόμο του αιώνα μας
κρατώντας στο χέρι του ένα φως
σαν γαρούφαλο

Χορωδία
Κι εσείς γίνετε θάνατος γίνετε
τρόμος

Σολίστ
Ούτε ένα φύλλο καινούργιο
στη χλωρίδα του κόσμου
ούτε καν μια φλεβίτσα νερού
στη μεγάλη σαν πεδιάδα παλάμη σας

Χορωδία
Τι το κάνατε το ακριβό σας κοίτασμα
πώς χαθήκατε, φίλε Οπενχάιμερ

Σολίστ
Εμείς το γνωρίζαμε
χωρίς ένα δέκατο αγάπης
φυτεμένης σαν ένα τριαντάφυλλο
σε μια ποσότητα δύναμης,
χωρίς μια πνοή που να δίνει
φυσιολογία στη λάσπη
ο ουρανός τούτος κάποτε
θά'πεφτε πάνω μας

Χορωδία
Πώς τολμήσατε, πώς τολμήσατε
από μας και για μας ξεκινούν

οι οδοί και τα έργα του σύμπαντος
πώς τολμήσατε φίλε χωρίς εντολή
χωρίς συγκατάθεση
χωρίς συγκατάθεση είσαστε όλοι
παράνομοι κάτω απ'τον ήλιο

Σολίστ
Δεν σας φτάναν οι αριθμοί
για την εξίσωση της αλήθειας
δεν είχατε δάκτυλα να μετρήσετε

Χορωδία
Περιμέναμε να δούμε (δεις)

Σολίστ
Εμείς το γνωρίζαμε
τα χέρια μας κάποτε θα γιόμιζαν
όλον αυτόν τον ορίζοντα
θ'άρμεγαν όλες τις θηλές τ'ουρανού

Χορωδία
Εμείς το γνωρίζαμε
το φως και το σκότος περιμένουν
χωριστά το καθένα τους
το φως περιμένει το χέρι μας
το σκότος το λάθος μας
Κι έτσι γίνετε θάνατος
γίνετε τρόμος

Σολίστ
Μέρες και νύχτες ζυμώνετε
τον ουράνιο πηλό σας
και μεις περιμέναμε
αχτίνες ωραίες παντοδύναμες

Χορωδία
Αστέρια χρώματα να βγουν
απ'τα χέρια σας

Σολίστ
Εμείς το γνωρίζαμε
πως σ'ένα αιμοσφαίριο μέσα
μπορεί να υπάρχουν
χιλιάδες τριαντάφυλλα άγνωστα

Χορωδία
Πώς σας διέφυγε - πώς σας διέφυγε
σε τι θα ωφελούσε να αφήσουμε
τώρα την καρδιά μας αδέσποτη
σε τι θα ωφελούσε να κάτσουμε
δίπλα σας αντίκρυ στο σύμπαν

Χορωδία

Ο πόνος ξεχείλησε
τα σκέπασε όλα
τα πράγματα έχουν
την δική τους φωνή

Σολίστ - Χορωδία

Ρόμπερτ Οπενχάιμερ
Ο ουρανός και η καρδιά
σας απέκλεισαν

2ο ΜΕΡΟΣ

Σολίστ

Προσέξτε με είμαι αυτός που επέζησε
φίλε Οπενχάιμερ
Τα χέρια μου τα πόδια μου
Τάχω ξεθάψει απ'τη Χιροσίμα
Τα χείλη μου γινήκαν σκόνη
και πέσανε
Μόνο το στόμα μου έμεινε
ν'ανοιγοκλείνει
Τ'άσπρο μου σαν ασβεστωμένο πρόσωπο
δε μπορεί πια να κλάψει, να γελάσει
νά'χει ένα όνομα

Δε μπορεί πια Ρόμπερτ
κοίταξέ με καλύτερα
Δυσκολεύεσαι ακόμη;
Ρόμπερτ δε με γνώρισες είμαι εγώ
Ο αδερφός σας

Προσέξτε με είμαι αυτός
που σας ζήμωσα το ψωμί σας και
το ξέρατε
Σας ύφανα σας έχτισα τ'αργαστήρι σας
να ψάχνετε τον ήλιο
Κι εσείς, αντί να παρακάμψετε
τη νύχτα
να φυλαχτείτε από την Σκύλλα και
τη Χάρυβδη
αφήσατε ανοιχτές όλες τις πόρτες
και μαστορεύατε μεσ'το σκοτάδι

Χορωδία

Για να σας κάνουμε σιωπή
πατούσαμε στα νύχια
να στοχάζεστε άνετα
να μελετάτε τον ήλιο
να ψάχνετε το βάθος του κόσμου

Σολίστ

Για να σας κάνουμε σιωπή

Πατούσαμε στα νύχια
κι εσείς γίνατε θάνατος
γίνατε τρόμος

Χορωδία

Μάνα-Μάνα - τα μάτια μου
τα χέρια μου, το πρόσωπό μου
τα πόδια μου
Μάνα-Μάνα-Μάνα

Σολίστ

Μάρτυρας τ'άγριο τούτο πένθος
που επικάθεται πάνω στον
πλανήτη μας
που περνά μέσα στις αχτίνες
του ήλιου

και τις συννεφιάζει
που το σηκώνουμε και μας γονατίζει
που αν δοκιμάσεις να το πεις
σου σκίζει τη φωνή
Που αν δοκιμάζεις να το γράψεις
σου σκορπίζει τα δάχτυλα
που πέφτει σαν μια τσεκουριά
μέσα στους αιώνες
ΡΟΜΠΕΡΤ ΡΟΜΠΕΡΤ ΡΟΜΠΕΡΤ

3ο ΜΕΡΟΣ

Χορωδία

Τι να σας κάνουμε, πού
να σας κρύψουμε, όπου
σας βάλει κανείς
σαν πύργος πανύψηλος
θα κρύβετε τον ήλιο
Δεν είναι στο χέρι μας
δεν υπάρχει πια δέντρο
να καθίσετε στη ρίζα του
Η στέγη του σύμπαντος
δε θα σας ήθελε
Εμείς άνθρωποι απλοί που ο θεός
μάς γυρίζει τα φύλλα των ημερών μας
Εμείς που αγαπάμε το χώμα
και το σύννεφο τουρανού
Εμείς άνθρωποι απλοί σας εγκαλούμε

Σολίστ

Δεν έτυχε να σκεφθείτε ποτέ
με πόσα δάκρυα φτιάχτηκαν
οι κήποι του κόσμου
Δεν έτυχε να σταθείτε ποτέ
αντίκρυ στο θαύμα του χεριού

του αδερφού σας

Χορωδία

Πώς σας διέφυγε ΟΠΕΝΧΑΪΜΕΡ
ο άνθρωπος.
Ολόρθος πάνω
στη μοιραία σου πέτρα
έκπτωτε βασιλιά
στο μεγάλο σταυροδρόμι του λάθους
Κοίταξε έχεις
Δεξιά σου τον άνθρωπο
ζερβά σου τον ήλιο
Ενώπιος - Ενωπίω
Κοίταξέ με στα μάτια μη σκύβεις
το πρόσωπο
θα μ'ακούσετε τώρα που δε θα
μπορείτε
να κρυφτείτε πίσω από τίποτα

Σολίστ

Δεν έτυχε ν'ακούσετε ποτέ
που σας φώναζε κάποιος
δεν έτυχε ν'ακούσετε ποτέ
τη φωνή της αγάπης

Χορωδία

Έφερνα μέσα μου πολλά σεντόνια
τρυφερότητας
Τόσα που αρκούσαν για όλες
τις αποκαθλώσεις
να κατεβάζω απ'τα ύψη του
τον γίγαντα αδερφό
με τα χέρια κρεμασμένα σα μεγάλες
πτερούγες
με πεσμένο στον ώμο μου
το ματωμένο πρόσωπο
Να τον ξαπλώνω στα μπράτσα μου
και να τον περπατώ πέρα-δώθε
σα νά'μουν η στοργή της γης
προς τα γλυκύτατά της τέκνα
Να στρώνω τα μαλλιά του
και να του ψιθυρίσω
λόγια που δεν μπορεί κανείς

να τα μιλήσει αν δεν τα δώσει
μαζί με όλη τη ψυχή του

Σολίστ

Ρόμπερτ Οπενχάιμερ
σήκω πάνω κατηγορούμενε
καταδικάστηκες
να κρίνεσαι υπόδικος
ως το τελευταίο Λυκόφως

Χορωδία

Τι μας χρειάζονται οι μάρτυρες
την έχουμε εδώ την απολογία σας
Συννεφίες αναμμένες γυρίζουν
ζητώντας, κερασιές ανθισμένες
πόλεις αμέριμνες, παιδιά που παίζουν
σ'αυλές, σε πάρκα σε λειβάδια.
Προτιμώ την αγωνία της πόρνης
την αγωνία του ληστή
την αγωνία των ιερόσυλων
που ασφαλώς ο Κύριος
θα τους περάσει στην Βασιλεία
των ουρανών
χωρίζοντας τα πρόβατα απ'τ'ερίφια

Σολίστ

Προτιμώ την αγωνία της πόρνης
την αγωνία του ληστή, την αγωνία
των ιερόσυλων που ο Κύριος
θα τους περάσει στη Βασιλεία των
Ουρανών

Χορωδία - Σολίστ

Χωρίζοντας τα πρόβατα απ'τ'ερίφια
βάζοντάς σας στη μπάντα
στην κορφή ενός κίτρινου λόφου
από δεκανίκια με τα μαλλιά στο
μέτωπο
σαν συννεφιά από μπρούντζιο
Ρόμπερτ Οπενχάιμερ
ο ουρανός και η καρδιά
σας απέκλεισαν

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ: "Στα 1954 ο ΡΟΜΠΕΡΤ ΟΠΕΝΧΑΪΜΕΡ, ο σοφός κατασκευαστής της ατομικής βόμβας, βασανίζεται από τρομαχτικές τύψεις... "Εγώ έγινα ο θάνατος, εγώ έγινα η καταστροφή", μονολογεί... Έγραφα το ποίημα "Στον Ρόμπερτ Οπενχάιμερ"... Εκείνες τις ημέρες η φωτογραφία του μας κοιτούσε συμπαθητικά απ'όλες τις εφημερίδες. Εγώ, γράφοντας, είχα μπροστά μου μια έγχρωμη φωτογραφία του, που έδειχνε το πρόσωπό του ποτισμένο από βαθιά θλίψη. Νόμιζα πως τόσο λυπημένο πρόσωπο δεν είχα ξαναδεί στη ζωή μου."

Αθανάσιος Μπατζιάκας

"ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΝΕΒΑ"

Ο ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΜΠΑΤΖΙΑΚΑΣ γεννήθηκε στην Αμπελιά Φαρσάλων το 1939. Σπούδασε νομικά στο πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης και διορίστηκε δικηγόρος στο Πρωτοδικείο Λαρίσης το 1972. Το 1973 διορίστηκε ειρηνοδύκης στο Νεστόριο της Καστοριάς και το 1974 εισήλθε στον εισαγγελικό κλάδο. Σήμερα υπηρετεί στην Εισαγγελία Βεροίας της οποίας προΐσταται και είναι Εισαγγελέας Πρωτοδικών.

Δημοσίεψε σε περιοδικά νομικές του εργασίες και παράλληλα ασχολείται με τη λογοτεχνία και την ποίηση. Εργασίες του και ποιήματα δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδες και περιοδικά. Έχει προς έκδοση την πρώτη του ποιητική συλλογή ("Αντερείσματα") στην οποία περιέχεται και το ποίημα "ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΝΕΒΑ", που είναι εμπνευσμένο σε ένα ταξίδι του στο Λένινγκραντ (παλιά Πετρούπολη) της Σοβιετικής Ένωσης, όπου παρακολουθώντας μια γαμήλια τελετή του προξένησε έντονη εντύπωση το νεόνυμφο ζευγάρι του.

Τα "Παιδιά του Νέβα" έχουν μεταφραστεί και στα ουγγρικά απ' τον Ούγγρο διανοούμενο και ποιητή, ελληνοιστή Papp Arpad (Παπ Άρπαντ), από το Κάποσβαρ.

Σε τούτο το ποτάμι ορκίστηκαν ποντοτινή την αγάπη τους
το πριγκιπόπουλο του Ερμιτάζ και η κόρη του Νέβα,
χαράζοντας την ευτυχία τους σ' ένα φιλί,
πάνω στις παγωμένες όχθες του,
με την αχνισμένη ανάσα τους
και τη λέξη Σ' ΑΓΑΠΩ.

Σε τούτο το ποτάμι έριξαν λόγια αγάπης
που δεν τα παίρνουν πίσω,
το πριγκιπόπουλο του Ερμιτάζ και η κόρη του Νέβα,
κόκκινα γαρίφαλα,
πάνω στα κρυσταλλένια του νούφαρα,
και μια αιώνια υπόσχεση ευτυχίας
στις δακτυλιδένιες γέφυρές του.

Στα χείλη σου Νέβα
μεγάλωσαν τούτα τα παιδιά,
λικνισμένα στο λίκνο της Ανατολής και της Δύσης
του Ραστρέλλι,
λουλούδια,
σκεπασμένα με χώμα δοξασμένης νης
και κλαδιά ελάτης,
που φέρνουν την Άνοιξη στον τόπο τους
μέσα σε μια βδομάδα.

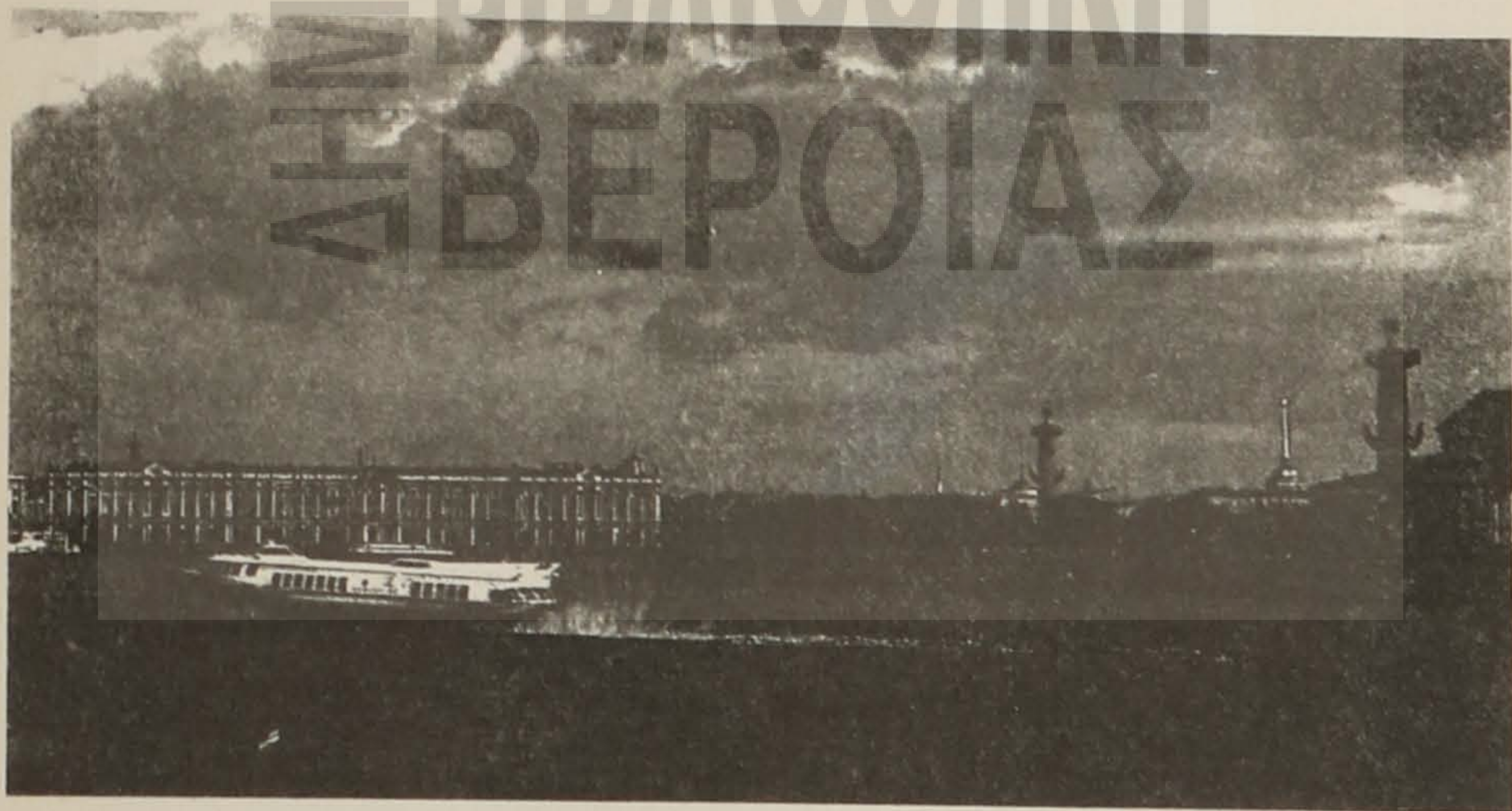
Κι εγώ ταπεινός διαβάτης
στα παγωμένα νερά σου

Ζηλεύω τη χάρη τους.

Λένινγκραντ 19/3/1987

ΣΧΟΛΙΑ - ΣΚΕΨΕΙΣ από τον ύδριο του ποιητή: Στο Λένινγκραντ, εκείνο που συγκινεύ περισσότερο είναι ο ποταμός Νέβα. Πέρα από την ύπαρξη οποιουδήποτε συστήματος ζωής, δεν μπορεί να μείνει ο ταξιδιώτης αδιάφορος μπροστά στην τελετή ενός γάμου με το νεόνυμφο ζευγάρι που είχε την τύχη να αντικρίσει: Στην "κόρη του Νέβα", τη νύφη, δίπλα στο "πριγκιπόπουλο του Ερμιτάζ", το γαμπρό, που ενώνουν την ευτυχία τους και τη φλόγα τους στον έρωτα και στη ζωή, κάτω από τις δαχτυλιδέχνες γέφυρες, τις αμέτρητες της πολιτείας αυτής του Βορρά, σε θερμοκρασία κάτω από το μηδέν. Εκείνη με το πανέμορφο νυφικό κι εκείνος με το γαμπριάτικο μαύρο κοστούμι, με το παπιγιόν, αλλά και τα γαρίφαλα που ρίχνουν από κάποια όχθη του Νέβα πάνω στα κρυσταλλένια νερά του που δειλά και νωχελικά κατηφορίζουν στο ποτάμι.

Αλλά και τα ανάκτορα - μουσείο του Ερμιτάζ, και ο κατασκευαστής τους, Ιταλός αρχιτέκτονας Ραστρέλλι, δεν περνούν αδιάφορα και χωρίς σημασία από το μάτι του περιηγητή. Ακόμη εντύπωση προξενούν οι αγαματένιες συνθέσεις της "Ανατολής" και της "Δύσης" στα θερινά ανάκτορα της Αικατερίνης, με τις ανάγλυφες παραστάσεις του μωρού που λικνίζεται σε δυο λίκνα: με ανοιχτά τα μάτια στο ένα (στην αγαματένια στήλη που βρίσκεται στην ανατολική πλευρά του μουσείου) και με κλειστά στο άλλο (στη δυτική πλευρά αντίστοιχα). Και βέβαια σ' όλα αυτά "ζει" σε κάθε του βήμα η δοξασμένη γη του Λένινγκραντ, που κράτησε την πολιορκία για πάνω από τρία χρόνια (από τη 10η Ιουλίου του 1941 μέχρι τη 10η Αυγούστου του 1944) και αντιστάθηκε σθεναρά στις ορδές του γερμανικού φασισμού.

Το Λένινγκραντ, ο ποταμός Νέβα και το ανάκτορο - μουσείο του Ερμιτάζ.

"ΟΙ ΛΑΖΑΙΟΙ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥΣ"

ΕΙΝΑΙ ΓΝΩΣΤΟ, στους ασχολουμένους με την ιστορία, ότι οι Λαζαίοι αποτέλεσαν τη σπουδαιότερη οικογένεια κλεφταρματολών της περιοχής του Ολύμπου. Το εντυπωσιακό είναι ότι η δράση τους άρχισε το 18ο αιώνα με το γενάρχη Λάζο, τον Έξαρχο και συνεχίστηκε μέχρι και τον 20ό αιώνα, δεδομένου ότι ο Αλέξανδρος Λάζος μετέσχε, αφού το 1907 είχε προαχθεί σε αντισυνταγματάρχη, στον πόλεμο για την απελευθέρωση της Μακεδονίας, κατά το 1912, ενώ οι γιοι και εγγόνια του (καθώς και του Γιάννη Λάζου) πολέμησαν και σκοτώθηκαν στους πολέμους του 1922 και του 1940.

Έδρα της δράσης των Λαζαίων ήταν το χωριό Μηλιά Πιερίας. Στη σημερινή Κάτω Μηλιά εδρεύει (από το 1964) ένας δραστήριος μορφωτικός και πολιτιστικός σύλλογος, που φέρει τον τίτλο "Οι Λαζαίοι". Έχει αναπτύξει αξιόλογη δράση και — μεταξύ άλλων — δημιούργησε και ένα ενδιαφέρον λαογραφικό μουσείο, στο παρελθόν δε κυκλοφόρησε και περιοδική εφημερίδα.

Στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του και για να γιορτάσει την πρώτη 25νταετία του, διοργάνωσε (2.4.1989) γιορταστικές, πολιτιστικές εκδηλώσεις, αφιερωμένες στην κλεφταρματολική οικογένεια των Λαζαίων. Μεταξύ άλλων, έγινε και ιστορικό συμπόσιο για τους Λαζαίους, όπου μίλησαν έξι μελετητές του βίου και των κατορθωμάτων των Μακεδόνων ηρώων.

Ήδη τα κείμενα αυτών των ανακοινώσεων συμπεριλαμβάνονται σε έναν τόμο με τίτλο "ΟΙ ΛΑΖΑΙΟΙ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥΣ" και αποτελεί "δάφνη στο γενάρχη Λάζο και στα Λαζόπουλα".

Το βιβλίο αποτελείται από 102 σελίδες: Στην αρχή καταχωρίζεται πίνακας με τα μέλη του Δ.Σ. του συλλόγου, πίνακας περιεχομένων, χαιρετισμός του Νομάρχη Πιερίας και πρόλογος, που έγραψα κατά πρόταση του Δ.Σ.

Αποδέχτηκα να συντάξω τον πρόλογο, γιατί, εδώ και δεκαετίες, έφερα στο φως της δημοσιότητας πολλά καινούργια έγγραφα και στοιχεία για τους Λαζαίους και είχα επιδείξει ενδιαφέρον για την απόδοση της τιμής που ανήκει σ' αυτούς, όταν υπήρξα Νομάρχης Πιερίας το 1974. Κατόπιν δημοσιεύονται "λίγα λόγια για την έκδοση", από το Γ. Πούλιο, επιμελητή της έκδοσης, το Γ. Χανδόλια, πρόεδρου του Δ.Σ. και χαιρετισμός του Μητροπολίτη του Κίτρου και Κατερίνης κ. Αγαθόνικου.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι ανακοινώσεις των ομιλητών: 1) Γ. Ράπτης φιλόλογος: "Το υπόβαθρο και οι παρακαταθήκες των Λαζαίων", 2) Α. Τσακούμης, μαθηματικός: "Διπλωματικά γεγονότα στην Ευρώπη κατά την εποχή των Λαζαίων και η επίδρασή τους στον ελληνικό χώρο", 3) Γ. Πούλιος, φιλόλογος: "Οι Λαζαίοι μέσα από το δημοτικό τραγούδι", 4) Θ. Μπίντας, φιλόλογος: "Το ιστορικό, κοινωνικό και θρησκευτικό πλαίσιο της εποχής των Λαζαίων στην Πιερία και τη Μακεδονία", 5) Κ. Γώττας, πολιτ. υπομηχανικός: "Ο χαλασμός της Μηλιάς και των Λαζαίων - Πάσχα 1822" και 6) Γ. Βέλκος, δάσκαλος: "Οι απόγονοι των Λαζαίων και η, μετά την καταστροφή της Μηλιάς (Πάσχα 1822), δράση και εθνική προσφορά τους".

Τέλος, στο παράρτημα, καταχωρίζονται 11 φωτογραφίες από το Λαογραφικό Μουσείο του συλλόγου κι ακόμα φωτογραφίες από την τοποθεσία "Βροντισμένη", της λαϊκής παράδοσης, όπου (όπως υποστηρίζεται) βρισκόταν η πόλη Πουδαία.

Συμπερασματικά, πρέπει να σημειώσουμε, ότι η έκδοση αυτή είναι πολλαπλά χρήσιμη και, συνεπώς, αξίζουν έπαινοι σε όσους βοήθησαν στην πραγματοποίησή της.

ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΑΦΟΥΤΗ: "ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΑΠΟΥΣΙΑΣ"

Ο ΔΗΜΗΤΡΗΣ Χ. ΦΑΦΟΥΤΗΣ γεννήθηκε το 1947. Έζησε τα παιδικά του χρόνια στη Μενδενίτσα. Τέλειωσε το γυμνάσιο Λαμίας και τη Σχολή Χημικών Μηχανικών του ΕΜΠ. Ζει και εργάζεται στο εργοστάσιο Αλουμινίου στα Άσπρα Σπίτια Βοιωτίας. Πρωτοδημοσίευσε στο λαμιακό τύπο. Ποιήματά του έχουν ανθολογηθεί σε ποιητικές ανθολογίες, έχουν μεταφραστεί στα ιταλικά και ισπανικά, κι έχουν απαγγελθεί από ραδιοφωνικούς σταθμούς. Άλλες ποιητικές συλλογές: "Ανατολικά της καρδιάς" 1981, "Οι Μικροί Στρατιώτες" 1987. Πήρε το βραβείο ποίησης της Πνευματικής Εστίας Τάκη Τρανούλη για το 1990.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Χ. ΦΑΦΟΥΤΗΣ: "ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΑΠΟΥΣΙΑΣ", Άσπρα Σπίτια (Βοιωτίας) 1991 ("Εμβόλιμον"): Μια καλαίσθητη και, πάνω από κολακείες, μεστή σε σκέψη και ενοραματισμό ποιητική συλλογή. Θα μπορούσε να πει κανένας πως πάνω από την έκφραση απολαμβάνει ο αναγνώστης και την "τυπογραφική τέχνη", αφού η εμφάνιση του βιβλίου αποτελεί κόσμημα εκτύπωσης.

Ποιήματα μικρά σε έκταση, μεγάλα όμως σε κοινωνική διαίσθηση και πνευματική ενόραση:

Ορθοδοξία,
πώς μπορείς ξανά
να γεμίσεις τα ποτάμια,
τώρα που οι βροχές σταμάτησαν
και οι θηλειές
απαγχονίζουν τα δόγματα.

Χαμόσπιτο
με τρύπια στέγη.
Η σπασμένη ρόδα του κάρου
φράζει την πόρτα.
Ο σάτυρος πετεινός
κάνει επίμονους κύκλους.

Το βιβλίο (96 σελίδων) χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες (οι άγιοι - οι ήρωες - ο έρωτας - οι μνήμες) με 73 ποιητικές φόρμες και ομορφαίνει με μικρές γραμμικές απεικονίσεις και ένα σουρεαλιστικό σχέδιο του Α.Λιόλιου.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΟΛΤΣΙΔΑΣ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΕΞΑΡΧΟΥ: "Η ΦΟΥΡΚΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ"

ΧΡΗΣΤΟΥ Γ. ΕΞΑΡΧΟΥ, συνταξιούχου δασκάλου "Η ΦΟΥΡΚΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ (Ιστορία, λαογραφία)", Θεσσαλονίκη 1987: Μια αξιόλογη ιστορική και λαογραφική μελέτη του χωριού Φούρκα της Ηπείρου, από έναν "αξιόμαχο" δάσκαλο, κάτοικο του χωριού, που μοναδικό σκοπό στη ζωή του έβαλε να "διασώσει" τον πολιτισμό και τις μνήμες των συχωριανών του. Και όπως γράφει "σκοπός μου είναι η διάδοση και παράδοση του πλούσιου υλικού στα παιδιά μας και στα παιδιά των παιδιών μας και στις ερχόμενες γενεές. Είναι χρέος μας, γιατί όλα αυτά αποτελούν τις ρίζες της φυλής μας".

Ο Χρήστος Έξαρχος δούλεψε ακού-

ραστα και παρουσίασε ουσιαστικό έργο, που προάγει τον εθνικό μας πολιτισμό και δυναμώνει την επαρχιακή συνείδηση, για να παραμένει ακοίμητος φρουρός στις επάλξεις του ακριτικού ελληνισμού.

Το βιβλίο (574 σελίδες) παρουσιάζει αεροφωτογραφία (του 1969) με γενική άποψη της Φούρκας, χάρτη της περιοχής, 160 παλιές και νέες φωτογραφίες, δίνει "χρονικά" και "γεωγραφικά" στοιχεία και χωρίζεται σε δυο μέρη (Πρώτο: ιστορία, θρησκευτική ζωή, παιδεία, ευεργέτες κ.ά. Δεύτερο: λαογραφία, με έθιμα, παραδόσεις κ.ά.).

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΑΤΖΗΣ

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

ΌΣΟΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ παραλήπτες του περιοδικού, είναι συγγραφείς και λογοτέχνες μπορούν να στείλουν τα βιβλία τους στη διεύθυνση του εκδότη (βλέπε στην αρχή του περιοδικού) για να παρουσιαστούν ή να δημοσιευτούν αποσπάματά τους ή περιληπτικές περικοπές.

Ακόμη μπορούν να στείλουν αδημοσίευτες εργασίες πάνω σε σύντομα και συγκεκριμένα θέματα κοινωνιολογίας, φιλολογίας και λογοτεχνίας και αδημοσίευτα πεζά και ποιήματα για να ενσωματώνονται στην ύλη των νέων τευχών.

Κάθε βιβλιοπαρουσίαση ή εργασία που θα δημοσιεύεται, θα γνωστοποιείται στο συγγραφέα με την αποστολή του τεύχους, όπου θα περιέχεται. Τα πνευματικά δικαιώματα των εργασιών, καθώς επίσης και το δικαίωμα της έκδοσής τους ανήκουν αποκλειστικά και μόνο στους συγγραφείς τους.

Παράκληση, να αποστέλλονται πλήρη βιογραφικά και ταχυδρομικά στοιχεία καθώς ακόμη να αναγράφεται και το τηλέφωνο για άμεση επικοινωνία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΙΟΝΙΔΗΣ: Το "Μακεδονικό Ζήτημα", η ιστορία των Γιουγκοσλάβων - Βουλγάρων και τα ευρήματα της Βεργίνας	σελ. 19
ΘΩΜΑΣ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ: Η ελεγεία του Δημητρίου Ρακτιβάν	25
ΟΡΕΣΤΗΣ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ: Ναρκωτικά: Μια πρώτη προσέγγιση	29
ΣΑΒΒΑΣ ΤΣΑΚΑΛΟΣ: Γνωριμία με τη βυζαντινή παράδοση: 1. Υμνολογία	31
ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΟΛΤΣΙΔΑΣ: Οι Σαρακατσάνοι	35
ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ: "Στον Ρόμπερτ Οπενχάιμερ"	39
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΜΠΑΤΖΙΑΚΑΣ: "Στα παιδιά του Νέβα"	43
Βιβλιοπαρουσίαση: "Οι Λαζαίοι και η εποχή τους", ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΑΦΟΥΤΗΣ, ΧΡΗΣΤΟΣ ΕΞΑΡΧΟΣ	45

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

"ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ" — 2 ΒΕΡΟΙΑ — ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ 1991

ΓΙΑ ΤΙΣ γνώμες και τις θέσεις που εκφράζονται, την ευθύνη την αναλαμβάνουν οι συγγραφείς τους. Το περιοδικό τις φιλοξενεί, σεβόμενο τις προσωπικές απόψεις και εκτιμήσεις.

ΚΕΙΜΕΝΑ και βιβλία που στέλνονται στη διεύθυνση του περιοδικού για δημοσίευση ή παρουσίαση, άσχετα με το αν δημοσιεύονται ή κρίνονται δεν επιστρέφονται.